

1. Türkiye
Üstün Yetenekli Çocuklar
Kongresi

Metin UZUN

ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLAR

EL KİTABI

Çocuk Vakfı Yayınları : 66

I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Yayın Dizisi : 4

Metin UZUN

ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLAR

EL KİTABI

Kapak Tasarımı: Cevdet Karal, Ender Çılgın

Redaksiyon

ve Tashih: Kamil Özalp

İç Tasarım: Ali Çiftçi

Baskı-cilt: ERKAM Matbaası

Baskı tarihi: 10 Eylül 2004

Birinci baskı: 1500 adet

ISBN 975-552-063-5

Çocuk Vakfı Yayınları

Zafer Sokak No: 17

34371 - Nişantaşı-İstanbul

Telefon: 0212 240 23 83 - 240 41 96

Belgegeçer: 0212 230 01 25

www.cocukvakfi.org.tr

elektronik posta: cocukvakfi@hotmail.com

ustunyetenek@cocukvakfi.org.tr

İstanbul, 2004

Metin UZUN

1957 yılında Amasya-Taşova'da doğdu. İlk ve ortaokulu Amasya'da okudu. 1974 yılında Tokat Öğretmen Lisesi'ni bitirdi. Trabzon'da iki yıl ilkokul öğretmenliği yaptıktan sonra, 1978 yılında Erzurum-Kazım Karabekir Eğitim Enstitüsü Fen Bilimleri Bölümü'nü bitirdi. Ağrı, Tokat, Ankara illerinde öğretmenlik ve yöneticilik yaptı. 1987 yılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Fizik Anabilim Dalında lisansını tamamladı. Ankara Sincan İlçesi İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü'nde Şube Müdürü olarak görev yaptı. 1993 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne Eğitim Uzmanı olarak atandı. Halen bu Genel Müdürlükte Üstün veya Özel Yeteneklilerin Eğitimi Pilot Projesini yürüten şubenin Müdürü olarak görev yapmaktadır.

ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLARI TANIMAK VE ANLAMAK

Çocuğun doğuşla getirdiği yetenekleri ve zekâsı yanında, içinde doğduğu, büyüdüğü ve kendini gerçekleştirdiği ortam da belirleyicidir. Çocuk konusunda yapılan en önemli yanlış ise bütün çocukları eşitleyen ve aynı fotoğraf içinde görme tutumudur. Bizdeki çocuk tutumunun da büyük oranda tek tipleştirici yaklaşıma dayandığını söyleyebiliriz.

Çocukları tek tip eğitim ve öğretim süreçlerine dahil etme çabası günümüzde de ısrarla sürdürülmektedir. Tek tipleştirici ve sınırlayıcı eğitimin en temel nedeni ise eğitim ve öğretimin geç başlamasıdır.

Çocukluk evrelerindeki her gecikme, çocuğun keşfedilmesinin ertelenmesiyle sonuçlanır. Hiç kuşkusuz, bu erteleme ve gecikmeyi en yoğun biçimde yaşayanlar ise çocuklar ve anne-babalardır. Buna karşılık, yeteneklerini keşfedemediği gibi gecikmenin ve ertelemenin farkında olmayanlar da vardır. Hattâ bu oran yetenek durumunun farkında olanların oranından çok daha da yüksektir.

Dünyanın çocuk fotoğrafı içinde farklı olanların algılanması her toplumda aynı düzeyde değildir. Doğuştan armağanlı gelen bu grubun oranı çok küçük olmasına karşın, kendilerine özgü eğitim alanların sayısı da sınırlıdır.

Türkiye'nin iyi olmayan çocuk göstergeleri arasında üstün yetenekli çocuklara yönelik karnesinin de zayıf olduğunu biliyoruz. Üstün yetenekli çocukların eğitimi çok dar bir kesimin gündeminde kaldıkça ve doğan her üstün yetenekli çocuğun dahil olacağı eğitim süreçleri oluşturulmadıkça bu kısır döngü devam edecektir.

Üstün yetenekli çocuklar konusunun ihmal edilmesi, kanımca, bilgi ve kültür eksikliğinden kaynaklanıyor. Üstün yetenekli çocuk bilgisi ve kültürü oluşturulmadan gelişim, algılama, yaratıcılık ve öğrenme özellikleri kendilerine özgü olan armağanlı çocukların farkına varma ve özel eğitim ortamlarını hazırlama imkanı-
mız da olamayacaktır. Kendi çocuğumuzun, arkadaşımızın çocuğunun ya da sınıftaki öğrencimizin farklılığını anlamaya başlamanın ilk adımını, üstün yetenekli çocukları tanımakla atabiliriz.

Dünyaya gelen her çocuk, önce çocukluğunu yaşama hakkına sahiptir. Yaşadığı coğrafya ve yeteneği ne olursa olsun bu temel çocuk hakkı hiç bir biçimde ertelenemez. Hangi sosyal ve kültürel göstergeler içinde bulunursa bulunsun, çocuğun yeteneklerini geliştirme hakkının ertelenmesi, gelişme hakkının engellenmesi ile sonuçlanır. Yaşadığımız dünyada üstün yetenekli çocukların yeteneklerini söndüren bu trajik döngünün devam etmesinden kendimizi sorumlu tutmadıkça, ülke olarak armağanlı çocukların üzerindeki suskunluk sarmalını çözemeyiz.

*
* *

I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi'ni düzenlemeye karar verdiğimizde, üstün yetenekli çocuklar konusunda çok az bilgi ürettiğimizi daha yakından kavrama imkanımız oldu. Üstün yetenekli çocuklar konusunda en az yayını ise aile odaklı yayınlar oluşturuyor. Bu arada, üstün yetenekli çocuk öznenin düzeyinde henüz yayın yapılmamış olması da ayrıca üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.

Elinizdeki kitap, üstün yetenekli çocuklar konusunu aile odaklı değerlendirmeyi amaçlıyor. Üstün yetenekli çocukları tanıma ve anlamayı içeren bu el kitabını Millî Eğitim Bakanlığı'nda alanın uzman ve yöneticisi olarak çalışan Metin Uzun hazırladı. Anne-babalara üstün yetenekli çocuk bilgisi ve kültürü konusunda yardımcı olacağını düşündüğümüz bu kitabı, türünün ilk örneklerinden biri olması nedeni ile yayınlıyoruz.

Tarabya, 7 Eylül 2004

Mustafa Ruhi Şirin

İçindekiler

ÖNSÖZ / Mustafa Ruhi Şirin	7
GİRİŞ	11

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜSTÜN VEYA ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUK VE ÖZELLİKLERİ

Üstün veya Özel Yeteneklilik Nedir?	15
Üstün veya Özel Yetenekli Çocuk Kimdir?	19
Üstün veya Özel Yetenekli Çocukların Genel Özellikleri	20
Üstün veya Özel Yetenekli Çocukların Yetenek Alanlarına Göre Özellikleri	25
A) Müzik Alanındaki Yetenek Özellikleri	25
B) Resim Alanındaki Yetenek Özellikleri	25
C) Sosyal Bilimler Alanındaki Yetenek Özellikleri	26
D) Fen Bilgisi Alanındaki Yetenek Özellikleri	26
E) Matematik Alanındaki Yetenek Özellikleri	28
Üstün veya Özel Yetenekli Çocukların Okul Öncesi Dönemde Gözlenen Özellikleri	29
Küçük Yaş Grubu Üstün veya Özel Yetenekli Çocukların Özellikleri ve Davranışları	30
Üstün veya Özel Yetenekli Çocuklarda Dilin Kazanılması	31

İKİNCİ BÖLÜM

ÜSTÜN VEYA ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUK VE AİLE

Çocuğumuzun Yetenekli Olduğunu Bilmek Neden Önemlidir?	35
Üstün veya Özel Yetenekli Çocukların Aile İçinde Belirlenmesi	35
Üstün veya Özel Yetenekli Çocukların İhtiyaçları	39
Üstün veya Özel Yetenekli Çocuklara Ailenin Yaklaşımı	45
Üstün veya Özel Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerinin Endişeleri	47
Üstün veya Özel Yetenekli Bir Ebeveyn miyim?	48
Ebeveynlere Öneriler	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜSTÜN VEYA ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUK VE STRES

Üstün veya Özel Yetenekli Çocukların Yaşadıkları Stres Sorunu	57
Üstün veya Özel Yetenekli Çocuklarda Görülen Stres Belirtileri	60
Üstün veya Özel Yetenekli Çocuklar, Stresle Nasıl Başa Çıkabilir?	61
Üstün veya Özel Yetenekli Çocukların Streslerini Nasıl Azaltabiliriz?	63
KAYNAKÇA	69

Giriş

Milletlerin en büyük güç kaynağı, yetişmiş ve nitelikli insan birikimidir. Geçmişten günümüze toplumların yüzyıllara yayılan gelişimi incelendiğinde, onlara yön verenlerin, hatta çağları açık kapayanların “pasif çoğunluk” değil; “aktif azınlık” denilen ve liderlik, üretkenlik ve verimlilik gibi özelliklere sahip “üstün veya özel yetenekli kişiler” olduğu görülmektedir.

Aynı şekilde, “kalkınmış ülke” olarak ifade edilen ülkelerin kalkınma sürecinde; fen bilimleri, edebiyat, sanat, ekonomi ve siyaset gibi alanlarda öne çıkan kişilerin de yine, “üstün veya özel yetenekli çocuklar” arasından çıktığı gözlenmiştir.

Bu noktadan hareketle, üstün veya özel yetenekli çocukların yeteneklerini geliştirerek, kapasitelerini en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak, ülkemizin bugünü ve geleceği açısından büyük önem taşımaktadır.

Günümüze kadar, kuşaklar boyunca üstün veya özel yetenekli çocuklar üzerinde düşünmüş olsak da, onlara imrenme, korku ve aşağılamayla karışık bir tutumla yaklaşma yanılarından kurtulamamış bir toplumuz. Ülkemizde bugün bile pek çok kimse, üstün veya özel yetenekli çocukların yabansı ve yadırgatıcı davranışlara sahip oldukları yanılığına sahiptir.

Okul öncesi dönemde bir çocuğun yetiştirilmesindeki en önemli yük, hiç kuşkusuz ailesinin omuzlarındadır. Sürekli değişen ve gelişen günümüz dünyasında, durmadan artan sorunlarla mücadele etmek zorunda kalan ailelerin görev ve sorumlulukları, üstün veya özel yetenekli çocuklara sahip olmaları durumunda bir kat daha artmaktadır. Çünkü, ailelerin bu özellikteki çocuklarına yaklaşımları, diğer çocuklarına gösterdikleri tutum ve davranışlardan farklı olmak zorundadır. Bu tür çocukların sahip oldukları farklı yapı ve duyarlık, ebeveynin ona yaklaşım ve davranışının da farklı olmasını gerektirmektedir doğal olarak.

Üstün veya özel yetenek, bireylerin gerek bilim gerekse sanat alanında başarılı olmaları için gereklidir; ama tek başına yeterli değildir. üstün veya özel yetenek, başarıyı etkileyen diğer etkenlerle uygun koşullarda bir araya geldiği zaman, bireyler için önemli bir güç kaynağına dönüşmektedir. Ancak, üstün veya özel yeteneklilerin ciddi bir risk grubu olduğu da unutulmamalıdır. Yüksek zihinsel potansiyelleri uygun şekilde geliştirilip yönlendirilebilirse, üstün veya özel yetenekli kişilerin başarılı birer birey olacakları ve hem ülkemize hem de insanlığa önemli katkılarda bulunacaklarında kuşku yoktur. Aksi halde, kendileriyle barışık olamadıkları gibi, aile ve toplum için de sorunlu bir grup haline dönüşebilirler.

Üstün veya özel yetenekli bireylerin, bu olumsuz sonuçla karşılaşmamları ve sahip oldukları yetenekleri, gerek kişisel gerek toplumsal başarıya ulaşmaları ve mutluluğa kavuşabilmeleri yönünde değerlendirebilmeleri için; “üstün veya özel yetenekli çocukların” özellik ve gereksinimleri ile aile bireylerinin bu özellikteki çocuklara yaklaşımlarının nasıl olması gerektiğinin bilinmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, onların özel öğrenme gereksinimlerine cevap verecek ve öğrenme hızlarına uygun “eğitim modellerinin geliştirilmesi”ne de acilen ihtiyaç vardır. Bu bağlamda, üstün veya özel yetenekli çocuklarımızın feda edilmemesi ve yeteneklerinin kayba uğratılmaması için ilk görevimiz, onlar hakkında etraflıca bilgi edinmektir.

Unutulmamalıdır ki, “uygar dünyadaki yerimizi sağlamlaştırmak istiyorsak, yeteneğin her zerresine, zekanın her kıvılcımına ve maharetin her en küçük ışığına bile ihtiyacımız vardır.”

Birinci Bölüm

ÜSTÜN VEYA ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUK VE ÖZELLİKLERİ

Üstün veya Özel Yeteneklilik Nedir?

ZEKÂ NEDİR?

Zekânın bugüne kadar pek çok tanımı yapılmıştır. Bu konuyla ilgilenen her alan kendine uygun bir zekâ tanımı yapmıştır. Kimi kez uyuma, kimi kez sorun çözme yeteneğine ağırlık verilmiştir. Bütün bunları da içerecek bir zekâ tanımı; "Zihnin, öğrenme, öğrenilenlerden yararlanabilme, yeni durumlara uyabilme ve yeni çözüm yolları bulabilme yeteneğidir." şeklinde yapılabilir. Bu tanımdan hareketle yaratıcılık, zekânın en üst işlevi olarak görünmektedir.

Zekânın farklı tanımları olmasına karşın, zekâyâ ilişkin görüşlerin tümü zekânın geliştirilebilecek bir kapasite ya da potansiyel olduğu, biyolojik temellerinin bulunduğu noktalarında birleşmektedir. Buna göre zekâ, bireyin doğuştan sahip olduğu, kalıtımla kuşaktan kuşağa geçen ve merkezî sinir sistemi işlevlerini kapsayan; deneyim, öğrenme ve çevreden kaynaklanan etkilerle biçimlenen bir bileşimdir.

Gardner'a (1983–1999) göre zekâ tek bir faktörle açıklanamayacak kadar çok sayıda yetenekleri içermektedir. Gardner zekâyı:

1. Bir kişinin bir veya birden fazla kültürde değer bulan bir ürün ortaya koyabilme kapasitesi,
2. Gerçek hayatta karşılaştığı problemlere etkili ve verimli çözümler üretebilme becerisi,
3. Çözüme kavuşturulması gereken yeni veya karmaşık yapıları keşfetme yeteneği olarak tanımlamaktadır.

Bu tanımla zekâ konusuna daha geniş bir görüş açısı kazandırılarak insanların bireysel farklılığından doğan benzerlik ve farklılıkları, kısacası insanların farklı

şekillerde sahip oldukları yetenek ve potansiyelleri zekâ alanları olarak adlandırılmıştır. Bireysel farklılıkları olan ve geniş bir kapasiteyle dünyaya gelen üstün veya özel yetenekli çocuklarımızın farklılıklarını ortaya çıkarmak onları zekâ alanları yani zihnin farklı çerçeveleri doğrultusunda yönlendirip geliştirebilmek için zekâ türlerinin ve özelliklerinin iyi bilinmesi gerekmektedir.

Ayrıca Gardner'ın Çoklu Zekâ Kuramına göre tespit edilen zekâyı oluşturan yetenek alanlarını şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Dil İle İlgili Zekâ: Dilin, sözcüklerin kullanımı ve anlaşılmasına yönelik yetenektir. Öykü, roman, şiir; okuma, anlama, yazma, bir konuyu anlatma gibi yüksek dil becerisi gerektiren zekâ alanıdır.
2. Mantıksal/Matematiksel Zekâ : Matematik sorularını çözme, mantıksal kuramlarla uğraşma, kıyaslamalar ve sınıflandırmalar yapma yeteneğinin gelişmişliğidir.
3. Mekansal Zekâ : Alışık olmadığı yerlerde bile yönünü bulabilme, bir bardağa taşımadan su koyabilme, nesnelerin ve boyutların boşluklarını tahmin edebilme mekansal zekânın gelişmişliğini göstermektedir.
4. Müzik İlgili Zekâ : Bir ses tonunu yakalayabilme, bir müzik aletini çok iyi çalma ya da çalmayı çok isteme, güzel şarkı söyleme sesine ve yeteneğine sahip olma zekânın bu alanının gelişmişliğini göstermektedir.
5. Bedensel/Devinimsel Zekâ: Bir veya birden fazla sportif faaliyette başarılı olma, Bir yerde uzun süre kalındığında hareket etmeye ve kımıldamaya başlaması gibi göstergeler bedensel zekânın etkisidir.
6. Sosyal Zekâ/Kişilerarası İlişkisel Zekâ: Diğer kişilerin sözlerini ve düşüncelerini iyi kavrama, yüz ifadelerini tanıma, uygun yanıtlar verme ve çok iyi iletişim becerisi olarak kendisini göstermektedir.
7. Kişisel/İçsel Zekâ: Kendi iç dünyasına yönelik duygu ve düşüncelerin, değer yargılarının farkında olma, çok boyutlu yargılayabilme yeteneği olarak karşımıza çıkmaktadır.
8. Doğacı Zekâ: Sağlıklı bir çevre bilincine sahip olma, çevrelerindeki doğal kaynaklara, hayvanlara ve bitkilere karşı çok meraklı olma ve ilgi duyma olarak belirtebiliriz.

Gardner, Çoklu Zekâ Kuramında yukarıdaki zekâ alanlarının her insanda bulunduğunu fakat zekâ alanlarının gelişmişlik düzeylerinin her insanda farklılık gösterdiğini belirtmektedir.

ZEKÂ BÖLÜMÜ (IQ)

Zekâ, kesin ve değişmez sınırları olan bölümlere ayrılamaz; ancak kesin çizgileri olmayan kabataslak bölümlere ayrılabilir. Zekâ, değişmeyen bir sayı değildir. Zekânın ağırlık, boy gibi ölçülmesi de mümkün değildir.

Zekâ yaşının takvim yaşına bölündüğünde çıkan oranın zamanla değişmeyebileceği varsayımını ilk kez ortaya atan Stern (1912), bu varsayımdan yola çıkarak elde ettiği oranı, IQ olarak tanımlamıştır. Stern'e göre IQ,

$$\text{Zekâ Bölümü (IQ)} = \frac{\text{zekâ yaşı}}{\text{takvim yaşı}} \times 100$$

bağıntısı ile bulunur.

Zekâ bölümü (IQ), bir kişinin başarı düzeyini değil; ulaşabileceği, bir başka ifadeyle varması gereken en üst düzeyi gösterir. IQ, kişinin neler başardığının değil; neler başarabileceğinin göstergesidir.

Zekâ yaşının hesaplanmasında, zekâ testleri kullanılır, ancak bu testler, çocukların gerçek yeteneklerinin belirlenmesinde tek geçerli ölçüt değildir. Çünkü; çocuğu gerçek potansiyelini gizlemeye itecek bir çok neden vardır. Bu nedenler şunlardır:

1. Çocuk, zamanla sınırlı bir grup testinde, yeterli konsantrasyonu sağlayamadığı gibi yeterli hızı da gösteremeyebilir.
2. Çocuğun anadili ile ilgili bir sorununun olması ve gerekli kültürel alt yapıya sahip bulunmaması halinde, uygun cevapları verememesi mümkündür.
3. Çocuğun duyduğu başarısızlık korkusu ve üzerinde hissettiği grup baskısı, düşük performans göstermesine neden olabilir.
4. Zekâ testleri, çocuğun yetenekli olduğu alanları ölçme ve değerlendirmede yetersiz kalabilir.
5. Çocuğa, testin önemi ile ilgili gerekli bilgilendirme ve motivasyon sağlanmamışsa, çocuğun testi önemsememesi gibi bir sonuçla karşılaşılabilir; böylece testin geçerliliğini yitirmesi de söz konusu olabilir.

Zekâ testleri, farklı yetenekleri, farklı şekillerde derecelendirirler: Sözel Usavurum, Sayısal Usavurum, Soyut Usavurum vb. Zekâ bölümü derecesi, bu üç derecelendirme ölçütünün ortalaması alınarak oluşturulur. Bu derecelendirme kistasına göre, çocuğun bir alanda elde ettiği yüksek performans derecesi, diğer

alanlarda elde ettiği düşük performans derecesi ile gölgelenecektir. Çünkü; çocuğun diğer alanlarda gösterdiği düşük performans dereceleri, performans ortalamasını da düşürecektir. Bize göre yapılması gereken, çocuğun farklı yetenek alanlarında göstermiş olduğu performans derecelerinin ortalamasının alınmasından ziyade, yüksek puan aldığı alan üzerinde durulmasıdır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün önerdiği ve bu alanda araştırma yapan pek çok araştırmacının da benimsediği 130 zekâ bölümü (IQ) ve üstü zihinsel kapasiteye sahip kişiler, *Üstün Yetenekli Kişiler* olarak tanımlanmaktadır.

Üstün veya özel yetenekli çocuklar ayrıca, duyu organları yoluyla algıladıkları bütün verileri, en ince ayrıntısına kadar belleklerinde toplayarak ileride değerlendirmek üzere saklama becerisine de sahiptirler.

Üstün Yetenekli Çocuklar tanılmak daha güçtür. Çünkü; mevcut zekâ testleri, çocukların yetenekli oldukları alanların belirlenmesinde, kesin ve doğru sonuç vermeyebilir. Örneğin; güzel sanatlar alanında üstün yetenekli olan bir çocuk, kendisine uygulanan zekâ testinde, bu yeteneğini gösterecek ortamı ve imkanı bulamayabilir.

Bununla beraber, her çocuk, resim yapmayı, boyalarla uğraşmayı ve sanatsal aktivitelerle ilgili araçlarla ilgilenmeyi sever. Okul öncesi çağda, bu özellikteki çocukların resim alanında gerçekten özel ve üstün bir yeteneğe sahip olduğunu anlamak, güçtür. Çünkü; üstün ve özel yeteneğe sahip çocukların yetenekleri ancak, okuldaki derslerinde uygulanacak *Yetenekleri Fark Ettirici Programlar* ile ortaya çıkartılabilir.

Üstün veya Özel Yetenekli Çocuk Kimdir?

Üstün veya Özel Yetenekli Çocuk, özel akademik alanlarda veya zekâ, yaratıcılık, sanat ve liderlik kapasitesi yönüyle yaşlıtlarına göre yüksek düzeyde performans gösteren ve bu tür yeteneklerini geliştirmek için okul tarafından sağlanamayan hizmet veya faaliyetlere gereksinim duyan çocuktur. (*Bilsem Yönerge 2001*)

Üstün veya özel yeteneklilik, insanın dört temel özelliği arasındaki etkileşimden oluşur. Üstün veya özel yeteneklilerde, yüksek düzeyde bulunan bu temel özellikler;

- Ortalamanın üstünde yetenek düzeyi,
- Yüksek düzeyde görev sorumluluğu,
- Yüksek düzeyde yaratıcılık,
- Yüksek düzeyde motivasyondur.

Üstün veya özel yetenekli bir çocuk yetiştirmek, aileler için ürkütücü ve göz korkutucu olduğu kadar, heyecan verici de olabilir. Bunun yanı sıra, bazı aileler, üstün veya özel yetenekli çocukların normal olmadıklarını düşünebilirler. Oysa onlar, düşünüldüğünden de normaldirler; ancak bazı özellikleri, yaşlıtlarından daha farklıdır.

Üstün veya özel yetenekli çocuklar, genellikle, kendi takvim yaşına ait gelişimsel standartlara uygun gelişme göstermezler. Onlar, yaşlıtlarının ilgi duyduğu oyunlardan daha gelişmiş oyunlarla ilgilenirler ve genellikle eğitim alanında yaşlıtlarından daha ileridedirler.

Morelock (1992), üstün veya özel yetenekli çocukların gelişim özelliklerine dikkat çekerek bu özellikteki çocukların bilişsel gelişimlerinin fiziksel ve duygusal gelişimlerinden daha hızlı olduğunu ve bu nedenle de uyumsuz bir gelişim gösterdiklerini savunmaktadır. Bu uyumsuz gelişim, çocuklar üzerinde bazı problemlere neden olmaktadır. Örneğin, takvim yaşı 5 olan üstün veya özel yetenekli çocuk, 8 yaşın bilişsel gelişimine sahipse, doğal olarak, düşüncelerini ortaya koymakta güçlük çekecektir.

Üstün veya özel yeteneklilik, bir veya birkaç alanda kendini gösterir:

- Yüksek seviyede akademik başarı veya bir alanda (matematik, fen, edebiyat, yabancı dil, iletişim, v.b.) üstün yetenek,
- Bir sanat alanında (müzik, resim, drama, v.b.) özel yetenek,
- Liderlik kapasitesi,
- Pratik zekâlilik,
- Yaratıcılık,
- Genel zekâ,
- Fiziksel yetenek.

ÜSTÜN VEYA ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Üstün veya özel yetenekli çocukların bazıları, akademik alan başta olmak üzere pek çok alanda üstün veya özel yetenekli olurlarken bazıları ise, sadece bir alanda üstün ve özel yeteneğe sahip olabilirler. Üstün veya özel yetenekli çocuklara, özel bir yaklaşımla davranılmasını gerektiren bazı ipuçları vardır. Ancak elimizdeki bu ipuçları, bir çocuğun üstün veya özel yetenekli olduğunun anlaşılması için yeterli değildir. Çünkü; bir çocuğun üstün veya özel yetenekli olduğunun anlaşılması hiç kolay değildir.

Çeşitli araştırmaların ortak bulgularına göre üstün veya özel yetenekli çocukların genel özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür. (Çağlar 1972)

- Üstün veya özel yetenekli çocuklar, doğumdan itibaren farklı bir gelişim düzeyine sahiptirler. Diğer bebeklerden daha fazla vücut ağırlığı ve boy uzunluğuna sahip olarak doğarlar. Bebeklik çağından itibaren doğal gereksinimlerini kontrol etmeyi öğrendikleri gibi, fiziksel dengelerini de diğer bebeklere oranla, çok daha erken ve çok daha kolay sağlayabilirler. Konuşmaya ve yürümeye erken başlamak, bu özellikteki çocukların tanınmasında, önemli bir etkidir.

- Üstün veya özel yetenekli çocukların bedensel ölçüleri, ortalamanın üzerindedir. Akranlarına oranla daha uzun boylu, daha güçlü, daha sağlıklı ve kas kontrolü daha güçlüdür. Ayrıca, fiziksel görünüm açısından da daha güzeldirler.
- Üstün veya özel yetenekli çocuklar, sınıfındaki diğer arkadaşlarına göre, yaşça daha küçüktürler; ancak kendilerinden yapması beklenen faaliyetlerden daha ileri düzeyde ve daha güç çalışmaları yapabilecek yeterliktedirler.
- Üstün veya özel yetenekli çocuklar, belli bir birikimle okula başlarlar. Bunda doğuştan getirdikleri zekâ gücünün, çocuğun ailesi ile içinde yaşadığı çevrenin ve okul öncesi dönemdeki deneyimlerinin etkisi büyüktür.
- Üstün veya özel yetenekli çocuklar, çok küçük yaşlarda okumayı öğrendikleri için kitaplara karşı ilgileri de erken başlar. Genelde, okuma-yazmayı okula başlamadan önce öğrenirler. Atlas, ansiklopedi, sözlük gibi başvuru kitapları da ilgi alanları içine girer. Her türden ve her konudan kitap okumaktan ve çeşitli deneyler yapmaktan hoşlanırlar.
- Üstün veya özel yetenekli çocukların akademik başarıları tek alanda değil, bütün alanlarda görülür. Matematik, fen, sanat ve edebiyat alanlarında ise üstün yeteneklilikte yoğunlaşma görülür.
- Üstün veya özel yetenekli çocuklar, çevreye karşı aşırı ilgi duyar ve sürekli soru sorarlar. Bunun nedeni, üstün ve özel yetenekli çocukların, kimsenin dikkatini çekmeyen ayrıntıların üzerinde fazlaca durmaları ve bunları öğrenmek istemeleridir. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, olayların nedenleri ve etkileri üzerinde çalışmaktan hoşlandıkları için dikkatlerini bu yönde yoğunlaştırırlar.
- Üstün veya özel yetenekli çocukların çevrelerine karşı aşırı ilgi duymaları, beraberinde güçlü bir gözlem ve mantık yürütme gücüne sahip olmayı gerektirir. Bu çocuklar, aralarında ilişki yok gibi gözükken olaylar arasındaki bağlantıyı çok çabuk kurarlar ve verilen ipuçlarından genelleme yaparlar.
- Üstün zihinsel yetenek, süreklidir. Üstün veya özel yeteneklere sahip bir çocuk, yetişkin olduğu zaman da bu özelliğini sürdürecektir.
- Üstün veya özel yetenekli çocukların fiziksel ve zihinsel enerjileri yüksektir; onlar, bu enerjilerini, çalışmalarında kullanmaktan haz duyarlar.
- Üstün veya özel yetenekli çocuklar, yeni karşılaştığı bir konuyu kavramakta ve konunun mantığını anlamakta gecikmez ve güçlük çekmez.
- Üstün veya özel yetenekli çocuklar, dikkatlerini bir konu üzerinde uzun süre yoğunlaştırabilirler. Bunun nedeni, üstün veya özel yetenekli çocukların, isteklerine ulaşmada, güçlü bir iradeye sahip olmalarıdır.

13. Üstün veya özel yetenekli çocukların kelime hazineleri geniştir ve sahip oldukları bu hazineyi, yerli yerinde kullanmayı severler.
14. Üstün veya özel yetenekli bazı çocukların yazıları güzel değildir ve yazılı değerlendirmelerde başarılı olamadıkları gözlenmiştir. Bununla beraber, olayları farklı açılardan görüp değerlendirirler ve farklı, orijinal fikirlere sahiptirler.
15. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, sınıftaki diğer arkadaşlarına oranla, daha yüksek akademik yeteneğe sahip olmalarına rağmen, diğerlerini küçük görme, kendini beğenme gibi olumsuz davranışlar sergilemezler.
16. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, kıvrak zekâyâ sahip, hareketli ve sürekli yaratıcı faaliyetlerde bulunmayı seven çocuklardır. Zekâsını kullanmaya gerek görmeyeceği ve aynı şeyi tekrarlamaya dayalı motomot faaliyetlere ilgi duymayacağı için bu tür faaliyetlerde başarısı da düşer.
17. Sosyal liderlik özelliği gelişen üstün veya özel yetenekli çocuklar, faaliyetin planlanması, grubun yönetilmesi ve faaliyet organizasyonu gibi işlerde, belirgin olarak öne çıkarlar. Kendi koydukları kuralların geçerli olmasını ve bu kurallara uyulmasını isterler. Bu özellikteki çocuklar, koymuş olduğu kurallara uyulmadığı takdirde huzursuzlaşarak tepkilerini çeşitli şekillerde ortaya koyarlar.
18. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, genelde kendilerinden büyük çocuklarla ve yetişkinlerle birlikte olmaktan hoşlanırlar. Bunun nedeni, onların mükemmel bir düş gücüne sahip olmaları, kendilerine sorulan sorulara mantıklı olarak cevap vermeleri ve tercih ettikleri oyunlarla ilgi alanlarının yaşlarının üstünde olmasıdır.
19. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, diğer çocuklara oranla uykuya daha az gereksinim duyarlar. Ebeveynler, çocuktan belli saatlerde uyumasını isteyebilirler; fakat çocuk, uyumaktansa, oyuncaklarıyla oynamayı veya kitaplarla ilgilenmeyi tercih edecektir.
20. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, kendi gereksinimlerinin olduğu kadar, diğer insanların gereksinimlerinin de farkındadırlar; sosyal gelişim düzeylerinin yüksek olmasından dolayı, diğer insanlarla bir arada bulunmaktan ve onların sorunlarını paylaşmaktan zevk alırlar.
21. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, diğer çocuklara oranla toplumsal davranışlara daha vâkıftırlar ve bu özellikteki çocukların duygusal hayatları sağlıklıdır.
22. Üstün veya özel yetenekli bazı çocuklar, aile içinde ve okuldaki çevresiyle uyumlu ilişki kurabilmek için, sadece kendilerinden isteneni ve bekleneni yerine getirmekle yetinirler; sahip oldukları gerçek yeteneklerini gösteremezler.

Kendilerini kısıtlayıcı yaklaşımlarında, utangaç olmaları ve belirgin olarak ortaya çıkmayı sevmemeleri gibi özelliklerinin etkisi büyüktür.

23. Üstün veya özel yetenekli oldukları ailesi, okul idaresi ve öğretmenleri tarafından fark edilmeyen çocukların çeşitli davranış bozuklukları ve uyumsuzluk sergiledikleri gözlenmiştir. Bu tür çocukların hayalci, gülünç, zarar verici ve toplum tarafından kabul görmeyen davranışlar içinde oldukları saptanmıştır.
24. Üstün veya özel yetenekli çocukların, diğer çocuklara nazaran üstün meziyetleri olmakla birlikte hemen hemen hepsinin bedensel zayıflık, kişilik ve davranış bozuklukları gibi sosyal, duygusal ve fiziksel kusurları olabilir.
25. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, kendilerini eleştirel gözle incelerler ve acımasızca eleştirebilirler; çünkü bu çocuklar, kendilerini çok iyi tanıdıkları gibi avantaj ve dezavantaj sayılabilecek özelliklerinin de farkındadırlar.

Öğretmenlerin, çocuğun olumlu özelliklerinin olumsuz sonuçlar oluşturması için dikkat etmesi gerekenlerin başında; üstün zekâlı çocukları, sınıflarındaki parlak çocuklarla karıştırmamaları gelmektedir. Bu nedenle parlak ve üstün zekâlı öğrencileri birbirinden ayıran özelliklerin bilinmesinde yarar vardır. (*Ataman 2000*)

Parlak Çocuk	Üstün Çocuk
Yanıtları bilir.	Sorular sorar.
Soruları yanıtlar.	Ayrıntıları görür, tartışır, zenginleştirir.
Kolay öğrenir.	Zaten biliyordur.
3-5 tekrarla tam öğrenir.	Tam öğrenmesi için 1-2 tekrar yeter.
Düşünceleri anlar.	Soyutlamalar yapar.
Anlamı yakalar.	Varsayımlar ortaya atar.
Doğru olarak kopya eder.	Yeni bir desen yaratır.
Okulu sever.	Öğrenmeyi sever.
Bilgileri emer.	Bilgilerle oynar.
Doğru, ardıl sonuçtan hoşlanır.	Karmaşıklaktan hoşlanır.
İyi fikirleri vardır.	Çılgın, saçma düşüncelere sahiptir.
Dikkatini yoğunlaştırır.	Hem zihinsel hem fiziksel olarak katılır.
İyi ezberler.	İyi tahmincidir.
Teknikçidir.	İcatçıdır.
Çok çalışır.	Çalışmaz görünse de sınavlarda başarılıdır.
Öğrendiği kadarıyla tatmin olur.	Çok fazla özeleştirir yapar.
Üst grubu oluşturur.	Grubun ötesindedir.
Yaşlıları ile ilgilidir.	Yetişkinleri tercih eder.

Üstün veya Özel Yetenekli Çocukların Yetenek Alanlarına Göre Özellikleri

Sisk, "Creative Teaching of the Gifted" adlı kitabında yetenek alanlarına göre özellikleri aşağıdaki şekilde tanımlamaktadır.

A) MÜZİK ALANINDAKİ YETENEK ÖZELLİKLERİ

1. Ritm ve melodiye diğer çocuklardan daha fazla tepkide bulunur.
2. Müzikle çok ilgilidir; cd, kaset dinler ve müzik etkinliklerine katılmak ister.
3. Beste yapmaya büyük istek duyar ve beste yapmak için yoğun çaba gösterir.
4. Başkaları ile birlikte şarkı söylemekten hoşlanır.
5. Duygu ve düşüncelerini anlatmada, müziği sık sık araç olarak kullanır.
6. Çeşitli müzik aletleri ile ilgilenir ve onları çalmayı dener.
7. Besteci, yorumcu ve müzik parçaları ile ilgili koleksiyonlar yapar.
8. Müzik parçalarını kısa sürede öğrenir; anlamlı ve bestesine uygun söyleyebilir.

B) RESİM ALANINDAKİ YETENEK ÖZELLİKLERİ

1. Çeşitli konularda çizimler yapar.
2. Resimler tasarlar, çizgilere derinlik verir ve çizimlerinde, uygun oranlar kullanır.
3. Resim çalışmalarını ciddiye alır ve resim yapmaktan haz duyar.
4. Diğer çocuklardan farklı çizimler yapar.
5. Resim yapma, çizme ve boyama için çok zaman harcar.
6. Resmi, kendi yaşantılarını ve duygularını ifade etmede başarıyla kullanır.

7. Diğer insanların sanat-resim çalışmalarına ilgi duyar.
8. Diğerlerinin eleştirilerinden hoşlanır ve bu eleştirilerden yeni şeyler öğrenir.
9. Çamur, sabun, plastrin v.b. yumuşak gereçlerle üç boyutlu nesnelere yapar.

C) SOSYAL BİLİMLER ALANDAKİ YETENEK ÖZELLİKLERİ

1. Yaşına göre kavramsal olarak ilerlemiştir.
2. İleri düzeyde teknik ve özel bilgi birikimine sahiptir.
3. Güç veya karmaşık işlerden hoşlanır.
4. Bağımsız projeler için yüksek standartlar belirler.
5. Sınıf arkadaşları tarafından yeni fikir ve bilgilerin kaynağı olarak görülür.
6. Sınıf arkadaşları tarafından, grup stratejisti veya organizatör olarak görülür.
7. İnsan ilişkilerindeki mizahi boyutu algılayarak kendi kendine gülebilir.
8. Yaratıcı öyküler anlatır ya da yazar.
9. Geniş bir alana yayılan ve/veya oldukça kapsamlı ilgi alanları vardır.
10. Diğer insanların görmediği ilişkileri görebilir.
11. Bilgiyi kolayca ve süratle kazanır.
12. İleri düzeyde yoğunlaşmış bilgi içeren konulara ilgi duyan bir okuyucudur.
13. İnsanların duygu, düşünce, hak ve hürriyetlerine karşı duyarlı ve saygılıdır.
14. Özellikle, davranışların değerlendirilmesinde eleştirel yargı gücüne sahiptir.
15. Zengin bir hayal gücüne sahiptir. Zaman-mekân bakımından farklı sosyal durumlara, çok kolay uyum sağlar.
16. Zaman kavramı gelişmiştir; periyodik olayların birbirleriyle ve başka olaylarla ilişkisini görme yeteneğine sahiptir.
17. Sosyal problemlerde araştırma, uygulama, bir problemin sınırlarını algılama, verileri saklama, kanıtları sıralama, hipotez oluşturma, anlamlı sonuçlara varma ve yazılı ve sözel sunular için sonuçları etkin biçimde düzenleme yeteneğine sahiptir.

D) FEN BİLGİSİ ALANINDAKİ YETENEK ÖZELLİKLERİ

1. Fen Bilgisi alanıyla ilgili kaynakları okur ve fen raporlarını yorumlayarak bir bilgi zemini oluşturur.
2. Fen Bilgisi alanında otorite olan kaynakları tarar.
3. Fikir ve hipotezleri, test etmeye yönelik deneyler yapar.

4. Teknik araçlara vâkıftır; bunları kullanmakta sorun yaşamaz.
5. Yerinde ve yeterli veri seçer.
6. Verilerden geçerli çıkarımlar elde eder ve tahminlerde bulunur.
7. Problem çözmeye kullanılan teknik ve süreçlerin altında yatan varsayımları tanıyabilir ve değerlendirir.
8. Fikirleri gerek nicelik gerek nitelik yönüyle ifade etme gücüne sahiptir.
9. Fen Bilgisini, toplumsal değişim için kullanır ve uygular.
10. Mevcut gerçek ve kavramlardan, yeni fikir ve kavramlara ulaşır.
11. Veri toplama, bilimsel gözlem ve yorum yapma becerileri vardır.
12. Problemlere yönelik duyarlılığa sahiptir.
13. Yeni fikirler geliştirir ve bunları değerlendirme yeteneğine sahiptir.
14. Sürekli meraklıdır.
15. Tutarsızlıkların tespitinde, tetik görevi görür.
16. Mekanik düşünme yeteneği yüksek düzeydedir.
17. Uzaysal ilişkilere ilgisi yüksektir.
18. İletişim kurma ve planlama becerisi, gelişmiştir.
19. Bilgi ve öğrenmeye sürekli açıklık duyar.
20. Çabuk öğrenme ve kavrama yeteneğine ve güçlü bir hafızaya sahiptir.
21. Genelleme-soyutlama yaparak mevcut bilgiyi diğer alanlara aktarabilir.
22. Kararlı ve sabırlıdır.
23. Yaratıcıdır.
24. Düşünce ve nesnelere, sistematik biçimde bir araya getirebilir.
25. Sorgulamaların "Ne?", "Nasıl?", "Niçin?" sorularına cevap arar; bu soruların ötesine ulaşmaya çalışır.
26. Kendine güvenir; kendi başına bir iş ve sorumluluk üstlenebilir.
27. Yaşlarına göre, alışılmadık dışında nitelikte ürünler ortaya koyar.
28. Birbirini takip eden konu ve olaylar dizisi karşısında, bir sonraki adımı tahmin edebilir.
29. Bir alanda öğrendiği konu ile başka bir alanda öğrendiği konu arasında, mantıklı ilişkiler kurabilir.
30. Olaylar arasındaki bağıntıları, neden-sonuç ilişkilerini ve benzerlikleri, yaşlılarından daha çabuk ayırt edebilir.
31. Öğrendiklerini, yeni ve farklı alanlarda kullanabilir.
32. Çeşitli konularda, mantıklı eleştirilerde bulunabilir.
33. Öğrendiğini kolay kolay unutmaz.

34. Kimsenin aklına gelmeyecek sorular sorar.
35. Yazılı veya sözlü bir anlatımda, doğrudan bildirilmeyen veya kastedilen anlamları bulup çıkartabilir.
36. Sorun çözümünde, karmaşık ve alışılmadık yöntemler kullanabilir.
37. Bir proje veya deney üzerinde, yetişkin denetimi olmaksızın çalışabilir.
38. Arkadaşlarının etkinliklerini örgütleyip planlayabilir.
39. Yeni deneyler yapmaya isteklidir.

E) MATEMATİK ALANINDAKİ YETENEK ÖZELLİKLERİ

1. Verilerin ele alınmasında ve düzenlenmesinde göze çarpan bir yeteneğe sahiptir.
2. Zihinsel çevikliğe sahiptir.
3. Orijinal yorumlar yapar.
4. Fikirlerin iletilmesinde göze çarpan bir yeteneğe sahiptir.
5. Dikkat çekici düzeyde genelleme yapma yeteneğine sahiptir.
6. Yazılı iletişimden ziyade, sözlü iletişimi tercih eder.
7. Aynı problemin çözümüne yönelik değişik çözüm yöntemleri kullanılır.
8. Olağan dışı matematiksel işlemler yapar.
9. Çözümü zor ve gayret gerektiren olağan dışı problemler sorar.
10. Problem çözümünde; uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarına odaklanır.
11. Problemi çok kısa sürede çözer.
12. Matematiği başka kategorilerle ilişkilendirebilir.
13. İlgisiz gibi görünen işlemler arasında, ilgi kurar.
14. Yaşının üstünde kavrama yeteneğine sahip olduğu gözlenir.
15. Yanlış ve doğruyu ayırt etme gücü yüksektir.
16. Yaşıtlarının çözemediği zor problemleri çözebilir.

Üstün veya Özel Yetenekli Çocukların Okul Öncesi Dönemde Gözlenen Özellikleri

Üstün veya özel yetenekli bin çocuğun ebeveyni ile yapılan araştırmada; ane babaların %87'si, çocuklarının üstün veya özel yetenekli olduğunu daha ana sınıfı öncesinde sezdiklerini belirtmişlerdir. Ebeveynlerin %22'si çocuklarının üstün veya özel yetenekli olduğunu ilk on iki ay içinde; % 48'i, 1-3 yaşları arasında; %17'si, 4-5 yaşları arasında; %13'ü ise daha büyük yaşlarda tahmin ettiklerini ifade etmişlerdir.

Johnson (1984), dil sanatlarında üstünlüğü belirlemeye yardımcı olacağı düşüncesiyle, üstün veya özel yetenekli çocukların özelliklerini şöyle sıralamaktadır: (*Sisk Dorothy, Creative Teaching of the Gifted*)

1. Sıra dışı bir hafızaya sahip olması,
2. Okumayı kendi kendine öğrenmesi,
3. Aynı probleme çeşitli çözümler sunabilmesi,
4. Hafızasından açıklamalar yapabilmesi,
5. Kompleks bir biçimde problemler çözebilmesi ve fikirleri işleyebilmesi,
6. Yetişkin düzeyinde espri anlayışına sahip olması,
7. Sorulunca veya sorulmadan fikirlerini sunabilmesi,
8. Çok konuşması,
9. Sürekli sorular sorması,
10. Kendisine okunan bir kitabı, izlediği bir filmi veya tartışmayı, yüksek düzeyde anlayabilmesi,
11. Çevresindeki insanların dile getirmedikleri duygularını, jest ve mimiklerinden algılayabilmesi ve bunu ifade edebilmesi.

KÜÇÜK YAŞ GRUBU ÜSTÜN VEYA ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUĞUN ÖZELLİKLERİ VE DAVRANIŞLARI

Zihinsel ve Akademik

1. Dikkatli ve uyanıktır.
2. Yaşına göre ileri düzeyde sözel yeteneğe sahiptir.
3. Okumaya ve kitaplara karşı ilgisi erken gelişir.
4. Hızlı öğrenir.
5. Meraklıdır.
6. Kendinden daha büyük çocuklarla birlikte olmaktan hoşlanır.
7. İlgilerinin peşinden koşar; bir şeyler biriktirir.
8. Uzun dikkat süresine sahiptir.
9. Yüksek standartlara sahiptir.
10. Yaşına göre yüksek bir mizah duygusuna sahiptir.
11. Yeni ve zor deneyimleri tercih eder.
12. Elde ettiği bilgileri uzun süre aklında tutabilir.
13. Yaştlarına göre, ana fikirleri kıyaslama, problem çözme ve planlama becerisi gibi konularda yetenekli olduğu gözlenir.

Yaratıcılık

1. Çok soru sorar.
2. Bazı şeyleri kendi düşüncesi doğrultusunda yapmak ister.
3. Yalnız çalışmayı tercih eder.
4. Öğrendiği yeni bir deneyimi, ne olursa olsun, kendisi denemek ve yapmak ister.
5. Hayal gücü yaştlarına göre yüksektir.
6. Bir amaca ulaşmak için pek çok yol düşünür.
7. Yaşından beklenmeyen ve ustalık gerektiren cevaplar verir.
8. Orijinal düşüncelere sahiptir.

Liderlik

1. Yetişkinlerle ve diğer çocuklarla çok kolay iletişim kurar.
2. Yeni durumlara kolay uyum sağlar.
3. Hedeflere ulaşmak için çalışırken diğer kişilere baskı yapabilir.

4. Düşüncelerine başkaları tarafından değer verilir.
5. Yaştları tarafından ilk seçilen kişi olduğu gözlenir.

Müzik

1. Orijinal tonlar üretir.
2. Tonal hafızasının seviyesini sergiler.
3. Müzik aktivitelerinden hoşlanır.
4. Müziğe karşı hassastır.
5. Örnek ritmi kolaylıkla tekrar eder.
6. Ritm örneklerini, melodileri ve tonları kolaylıkla ayırt eder.

Resim

1. Çizim, boyama gibi aktiviteler için ekstra zaman ayırır.
2. Canlı varlıkların dışında imgesel objeler çizer.
3. Nesnelere ayrıntıları ile hatırlar.
4. Yaptıklarından tatmin olur.
5. Resim ve plastik sanatlar ile ilgili sanat aktivitelerine önem verir.
6. Sanat aktivitelerinde uzun dikkat süresine sahiptir.
7. Sanatsal çalışmalarını düzenleme konusunda planlamacıdır.

ÜSTÜN VEYA ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARDA DİLİN KAZANILMASI

İnsanın zihinsel aktivitesi, çevresiyle kurduğu güncel iletişim sürecinde ortaya çıkar ve çocuk, bu etkileşim içinde deneyim kazanır. Dil, zihinsel aktivitelerin temelidir; gerçeği görme, dikkat yoğunlaştırma, hafıza edinme, hayal kurma, düşünce üretme ve hareketlerin yeni formunu yaratmada en etken araç dildir.

Anne, çocuğunun kullandığı ilk kelimelerin farkında olmayabilir; ama çocuğunun zihinsel süreçlerinin biçimlenmesinde, önemli derecede etkilidir. Yetişkinlerin birbiriyle etkileşimi, çocuğun dil gelişimi açısından kesinlikle önemlidir; çünkü çocuğun zihinsel süreçlerinin organizasyonu dilin kazanılmasına bağlıdır.

Üstün veya özel yetenekli çocuk, erken yaşta "Ne?", "Nasıl?" ve "Niçin?" sorularına cevap aramaya başlar ve pek çok soru sorar. Bu özellikteki çocuklar, sorularına cevap bulurken ve sorularına cevap bulurken, kelime bilgisi kazanır ve farkında ol-

madan kelime dağarcığını; cevapları bulma yöntemini de dünyayı ve çevresindeki insanları anlamak için geliştirir.

Çocuğun okul öncesi yıllar boyunca yaşadığı yetişkin dilini keşfetme süreci, sadece zihinsel gelişimini uyararak kalmayıp benlik kavramını da destekler.

Ebeveynler için, çocuğun potansiyeli hakkında temel bazı konularda aynı fikirde olmak önemlidir. Üstün veya özel yetenekli çocukların bazılarının ebeveynleri de üstün veya özel yeteneğe sahip olabilirler. Ebeveynler, kendi yeteneklerini fark edip kabullenmezlerse, çocuklarına da hiçbir şekilde yardımcı olamazlar.

Dil sanatlarında üstün yetenekliliğin bazı göstergeleri şunlardır:

1. Konuşmanın erken başlaması ve gelişmesi,
2. Yaşlarına göre yüksek düzeyde kelime hazinesi,
3. Zeki sohbetler,
4. Geniş kapsamlı genel bilgiler,
5. Güçlü bir hafıza kapasitesi,
6. Keskin gözlem gücü,
7. Yüksek duyarlılık.

İkinci Bölüm

ÜSTÜN VEYA ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUK VE AİLE

Çocuğunuzun Yetenekli Olduğunu Bilmek Neden Önemlidir?

Bütün çocuklar, zekâ seviyeleri ne olursa olsun, mutlu ve doyurucu bir yaşam sürme hakkına sahiptir.

Bu özellikteki çocukların mutlu ve doyurucu bir hayat sürmeleri ise ancak bilgiye açıklıklarının giderilmesiyle mümkündür. Bu nedenle yeteneklerini geliştirebilmeleri için üstün ve özel yetenekli çocuklara ebeveynleri ve öğretmenleri tarafından yeterince fırsat tanınması, hayati önem taşır.

Gerek aile içinde gerekse okullarda uygulanacak doğru eğitim-öğretim tarzı, doğuştan yetenekli çocuklarda kendilerinin faydalı olduğu duygusunu uyandıracak ve bu duygunun verdiği mutlulukla çocuklar, becerilerini daha iyi kullanarak topluma yararlı birer fert haline geleceklerdir.

ÜSTÜN VEYA ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARIN AİLE İÇİNDE BELİRLENMESİ

Doğuştan yetenekli çocuklar, bilgiye susamışlardır. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin onlara yeteneklerini geliştirebilmelerini sağlayacak fırsatları tanıyabilmeleri için, onlardaki bu öğrenme arzusunun mümkün olduğunca erken fark edilmesi büyük önem taşır.

Eğitimlerinde geç kalmış olmamak için, özel eğitim gerektiren diğer çocuklar gibi üstün veya özel yetenekli çocukların da erken teşhis edilmesi gerekir. Üstün veya özel yetenekli çocukların 3–8 yaşları arasında “teşhis edilmeleri” erken yönlendirme imkânı bulunabilmesi açısından büyük önem taşır.

Üstün veya özel yetenekli çocukların aile içerisinde belirlenmesi, erken yönlendirme şansını arttıracaktır. Bu nedenle gerek ebeveynlerin gerekse kreş veya anaokulundaki öğretmenlerin ya da evdeki bakıcıların, bu tip çocukların karakteristik özelliklerini bilmeleri gerekmektedir.

Ailelerin, çocuklarının yeteneklerini teşhis edip onlara kendilerini geliştirme şansı verebilmeleri için, profesyonel kişilerin yardımına ihtiyaçları vardır. Profesyonel kişiler, ailelerin, üstün veya özel yetenekli çocukların özellikleri, erken okul deneyimi imkânları ve çocuklarına sunabilecekleri uygun gelişimsel seçenekler hakkında bilgi sahibi olmalarına yardımcı olurlar.

Üstün veya özel yetenekliliğin belirlenmesi, uzmanlarca en çok tartışılan konulardan biridir. Eğitimcilerin bir bölümü, üstün veya özel yetenekliliğin belirlenmesinde, standardize edilmiş test bataryalarının kullanılması gerektiğini savunmaktadırlar. Standardize edilen formel test etme yönteminde, sıklıkla grup testleri ya da öğretmen ve/veya aileler tarafından aday gösterme ile ilgili genel bir eleme sistemi kullanılmaktadır.

Bu yöntemde, okul öncesi veya ilköğretim çağı çocukları için farklı psikolojik ölçme ve değerlendirme araçları kullanılmaktadır. Özellikle okul öncesi çocukları için kullanılan mevcut test araçlarının geçerliliği ve güvenilirliği ile ilgili pek çok tartışma vardır.

Bu yöntem, liderlik ve yaratıcılık gibi zihinsel süreçlerin belli bir bölümünü kapsayan alanlarda üstün veya özel yeteneğe sahip çocukları tespit etmede etkili değildir. Bu tür testler ayrıca, farklı sosyo-ekonomik ya da etnik kökenden gelen üstün veya özel yetenekliliğe sahip çocukları tespit etmede de başarılı değildir.

Eğitimcilerin bir bölümü de daha ayırıcı ve kapsamlı bir metot olan davranışsal karakteristiklerden oluşan tanılama metodunun kullanılması gerektiğini savunmaktadırlar. Bu metodu savunan kimi eğitimciler, küçük çocuklarda üstün veya özel yetenekliliğin belirlenmesine yönelik, öğretmen ve ailelerin kullanabileceği "Davranış Karakteristiği Formları" geliştirmişlerdir.

Üstün veya özel yetenekli çocukların karakteristik özelliklerinin çoğunu gösteren çocuklar için tanılama amaçlı bazı testler de geliştirilmiştir. Bu testlerin, bu konuda uzman kişilerin gözetiminde yapılması gerektiği unutulmamalıdır. Bu testler:

1. Zekâ Testleri,
2. Yaratıcılık Testleri,
3. Özel Yetenek Testleri,
4. Başarı Testleridir.

Zekâ testleri, şu an elimizdeki tek akademik başarı ölçüsü ve belirleyicisi olduğu için yararlı olabilir; fakat bu testlerin, doğru tahminlerde bulunma özelliğine sahip olmalarına karşın, zekâ yeteneğini ölçmede kusursuz oldukları söylenebilir; çünkü zekâ testleri, değişik zaman ve koşullarda değişik sonuçlar verebilirler. Ayrıca, teste tabi tutulan çocukların yaşı küçüldükçe, testler daha sağlıklı sonuçlar vermektedir. Bu nedenle, psikologlar okul öncesi yaşlardaki çocuklara bu tür testleri uygulama konusunda isteksizdirler; hatta ilköğretimin ilk sınıflarındaki çocuklara uygulanan testleri de kuşkuyla karşılarlar.

Zekâ testlerinin kusursuz olmamasının nedenleri arasında, zekâ verimliliğinin çeşitli şartlara göre değişkenlik göstermesi önemli bir yer tutar. Toplam zekâ düzeyinin testin uygulandığı zamana göre değişiklik gösterdiği bilinen bir gerçektir. Zekâ verimliliği;

- Testin uygulandığı günün saatine,
- Kişinin o anki ruhsal durumuna,
- Kişinin o anki sıkıntı düzeyine,
- Testin uygulandığı fiziksel şartlara bağlı olarak değişebilir.

Farklı testler, kişinin farklı zekâ alanlarını ölçme amaçlı hazırlandığı için aynı kişiye uygulanan farklı testlerin farklı IQ sonucunu vermesi kaçınılmazdır; ancak elde edilen sonuçların hiçbirisi kişinin gerçek IQ'su olamaz; kaldı ki kişinin gerçek IQ su, hiçbir zaman tespit edilemez.

Akademik başarıda, zekâ çok önemli bir etkidir; ancak zekânın, yetenekliliğin diğer alanlarında pek fazla etkisi olmamaktadır. Çünkü; akademik başarıda zekânın yanı sıra şans, kişilik özellikleri, fırsatlar, motivasyon ve iyi öğrenim şartlarına sahip olunması gibi faktörler de etkili olmaktadır. Ayrıca, farklı kültürlerden gelmiş olmak da zekâ testlerinin sonuçlarını doğrudan etkilemektedir. Örneğin, farklı kültürel ortamlarda yetişip esas eğitim sistemine dahil olmayan veya okuma yeterliliği bulunmayan üstün veya özel yetenekli çocukların bazı testlerde başarılarının düşük olduğu gözlenmektedir.

Yukarıda belirttiğimiz tüm bu nedenlerden dolayı, bize göre zekâ testlerinde çocuğun IQ'sunu açıklamak yerine, zihinsel potansiyelini açıklamak daha yerinde olacaktır.

Üstün veya Özel Yetenekli Çocukların İhtiyaçları

Üstün veya özel yetenekli çocukların zihinsel heyecan, güçlüklerle mücadele, yaratıcılık, keşfetme ve üretme açısından beklentileri yaşıtlarına oranla daha fazladır. Dolayısıyla ebeveyn eğitimi, özellikle okul öncesi yıllar boyunca, üstün veya özel yetenekli çocuğun potansiyelini kullanma ve geliştirmede kesin ve önemli bir rol oynar.

Okul öncesi dönemde, üstün veya özel yetenekli çocukların zihinsel gelişimi, aile içinde edindikleri deneyimlere bağlıdır. Bu nedenle, üstün veya özel yetenekli çocuğu olan ailelerin, çocuklarının özelliklerini ve ihtiyaçlarını mutlaka bilmele-ri gerekmektedir.

Üstün veya özel yetenekli çocukların genel olarak iki temel ihtiyacı vardır:

1. Zorluklar yaratmanın yanı sıra, olasılıklara açık, farklı ve kendisiyle barışık olma,
2. Olağanüstü potansiyellerini geliştirme.

Üstün veya özel yetenekli çocukların hayat deneyimlerini yaşayarak kazanması, doğrudan ailedeki olumlu ve duygusal ebeveyn-çocuk etkileşiminden kaynaklanacaktır.

Üstün veya özel yetenekli çocuğun, kendine özgü bir birey olarak büyüme-si, kişisel kararlar alırken yaratıcı ve sağlıklı olarak kendini gerçekleştirmiş olma-sında gerçekten önemli bir faktördür. Çocuk, yetenek ve potansiyelini maksimum düzeyde geliştirirken, hayatî bir durumla karşılaştığında duygusallık göste-rebilir. Üstün veya özel yetenekli çocukların duygusal gelişiminde yine en büyük görev, aileye düşmektedir.

Çocuk, sağlıklı birey gelişiminin temel taşı olan güven duygusunu aile içinde öğrenir. Güven duygusu, ileride çocuğun bilişsel, duygusal ve fiziksel gelişimini, olumlu ya da olumsuz yönde etkileyecek önemli bir faktördür.

Üstün veya özel yetenekli çocukların ihtiyaçları, şu şekilde sıralanabilir:

1. Üstün veya özel yetenekli çocuk, çevresi tarafından tanınmaya ve anlaşılma-ya ihtiyaç duyar. Çevresindeki insanların üstün veya özel yetenekliliğe gösterdiği tepkiler ve kendisi ile ilgili hissettikleri, onu duygusal olarak yıpratır.
2. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, üstün veya özel yetenekli olduklarının fark edilmesine ihtiyaç duyarlar. Öncelikle aile, çocuğun bu yeteneklerinin farkına varmalı ve bu yeteneklerine karşı kayıtsız kalmamalıdır. Çocuğun yetenekli olduğu alanda gelişmesine imkân tanınmalı; yetenekleri göz ardı edilmemeli ve akranlarından farklı özellikleri olduğu unutulmamalıdır.
3. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, diğer çocuklardan farklı olduklarının farkına vardıklarında aşağılık duygusuna kapılabilirler; bu nedenle üstün veya özel yetenekli çocukların, farklı özelliklerinin kendisi için negatif değil pozitif bir değer taşıdığı konusunda telkine ihtiyaçları vardır. Benzer bir telkin, üstün veya özel yetenekli çocukların arkadaş çevresinden dışlanmamaları için arkadaş çevresine de yapılmalıdır.
4. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, hem benzer özelliklere sahip hem de diğer çocuklarla iletişim kurarak duygusal, sosyal ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılamaya ihtiyaç duyarlar. Ebeveyn ve öğretmenlerin onlara sağlayacağı bu tür bir grup içinde daha rahat hareket edecekleri ve diğer çocukların kendilerine daha olumlu yaklaşacağı unutulmamalıdır.
5. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, ebeveynleri tarafından sevimlerinin nedeni olarak başarılı ve yetenekli olmalarını görürler. Bu nedenle de sürekli başarılı ve en iyi olma kaygısı taşırlar -ki bu durum, kendilerinde huzursuzluk ve güvensizlik yaratır. Ebeveynler, başarılı ve en iyi olmaları gibi bir koşul- la bağlı olmayan içten ve koşulsuz bir sevgiyle kendisini sevdiklerini söz ve davranışlarıyla çocuklarına hissettirmelidirler.
6. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, öğrenim hayatları süresince, yetenekle- rinden yararlanabilecekleri ve kendilerini gösterebilecekleri bir eğitim mode- liyle karşılaşamazlar ve gerek ailesi gerekse çevresi tarafından desteklenmez- lerse, onların geliştirme imkânı bulamadıkları yeteneklerinden hiçbir zaman yararlanamama gibi bir riskle karşılaşmamız mümkündür. Bu riskle karşılaş- mamak ve yeteneklerinin atıl duruma düşmemesi için öğrencilerin, erken ta- nılanmaya ihtiyaçları vardır. Erken tanılama, çocuğun yeteneklerini geliştire- bileceği bir eğitim modeliyle eğitim görme şansını arttıracak; böylece de ye-

teneklerinin atıl duruma düşmesinin önüne geçildiği gibi ileride ortaya koya- cağı bilimsel ve sanatsal ürünlerin önü de açılacaktır.

7. Üstün veya özel yetenekli çocukların tanılanmasında, ebeveyn-öğretmen or- tak çalışmasının sağlanması gerekir; bu ortak çalışma, tanılanmanın erken ve doğru yapılmasını sağlamanın ötesinde, üstün veya özel yetenekli çocukla- rın zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal açılarından gelişmelerinde de önem- li katkılar sağlar.
8. Üstün veya özel yetenekli çocuk, bir bütün olarak değerlendirilmeye; yete- nekli olduğu alanların dışında da özellikleri ve fiziksel, duygusal, toplumsal ihtiyaçları olduğunun bilinmesine ihtiyaç duyar. Unutulmamalıdır ki, üstün veya özel yetenekli olsa da, sonuç itibarıyla o bir çocuktur ve ihtiyaçları, di- ğer çocukların ihtiyaçları ile aynıdır.
9. Her çocuk gibi, üstün veya özel yetenekli çocuklar da fiziksel aktivitelerle il- gilenmeye ihtiyaç duyarlar. Üstün veya özel yetenekli çocuklara da diğer ço- cuklara sağlandığı gibi; koşmak, zıplamak, atlamak, tırmanmak gibi basit ey- lemlerden salıncakta sallanmak, tahterevalliye binmek, top oynamak, bisik- lete binmek gibi oyunlara ve futbol, basketbol, voleybol, yüzme gibi sportif faaliyetlere kadar pek çok fiziksel etkinlikle diğer çocuklarla birlikteyken ilgi- lenebilme imkânı sağlanmalıdır.
10. Üstün veya özel yetenekli çocukların yeteneklerini geliştirebilmelerine yö- nelik verilecek eğitimin yanı sıra, kendilerine uygun çalışma ortamları ile imkânların sağlanmasına da ihtiyaçları vardır. Örneğin okul öncesi çağıdaki üstün veya özel yetenekli bir çocuğun yeteneklerini geliştirebilmesine or- tam ve imkân sağlamanın yolu, onun anaokuluna gitmesini sağlamaktır. Çocuk, anaokulunda yeteneklerini gösterebileceği ve fiziksel gücünü orta- ya koyabileceği çeşitli etkinlikler ve imkânlarla karşılaşır. Anaokullarında çe- şitli oyunlar, halk dansları, rontlar, yaratıcı drama, hikâye anlatma, resim çizme/boyama, oyun hamurları ile değişik nesnelere yapma, kâğıt işleri, v.b. etkinliklerle çocukların yaratıcılığı beslenip geliştirilmeye çalışılır. Aile, çocu- ğunu anaokuluna gönderemiyorsa, evde ona benzer ortam ve imkânları sağlamaya çalışmalıdır.
11. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, farklı yaş gruplarından ve farklı sınıflara devam eden, kendileriyle benzer özelliklere ve yeteneklere sahip çocuklarla iletişim kurmaya ihtiyaç duyarlar; bu nedenle onlara, okullarındaki sınıf ve kulüp çalışmalarına katılma imkânları sağlanmalıdır.
12. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, el becerisi gerektiren bazı etkinliklerde, özellikle de yazı yazmada pek başarılı değildirler. Bunun nedeni, düşüncele-

- rini yazıya aktarmada, sabırsız ve aceleci davranmalarıdır. Bu özellikteki çocuklara, öğretmenleri tarafından gerekli rehberlik sağlanmalıdır.
13. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, direktif almaktan hoşlanmazlar. Kendilerine verilen direktifler doğrultusunda hareket etmeleri beklenirse, tepkilerini çeşitli şekillerde dile getirirler. Direktiflere karşı gösterdikleri bu olumsuz yaklaşımın altında yatan nedenlerden biri de potansiyel olarak sahip oldukları liderlik yeteneğidir. Bu özellikteki çocuklar, bu konuda rehberliğe ve ihtiyaç duyduklarında başvurabilecekleri ve danışabilecekleri kişi veya kurumlara ihtiyaç duyarlar.
 14. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, daha fazla bilgiye ulaşabilmek için okul kütüphanesindeki kaynak çeşitliliğine ihtiyaç duyarlar. Ayrıca, internet kanalıyla iletişim kurabilmek için de çeşitli imkânlar gereksinirler.
 15. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, sürekli benzer faaliyetlerde bulunmaktan hoşlanmazlar ve bu konuda tepkilerini sık sık dile getirirler; bu nedenle onların yeteneklerini ortaya koyabilecekleri ve geliştirebilecekleri farklı etkinliklerle ilgilenmeye ihtiyaçları vardır. Ailelerin bu farklılıkları kendilerine sağlamaları konusunda duyarlı davranmaları gerekir. Örneğin çocuğa alınacak kitapların, okuldaki kitaplardan farklı seçilmesi gibi.
 16. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, okuldaki derslerini fazla çaba harcamaksızın takip edebildikleri için, öğrenim hayatları boyunca uzun süreli, düzenli ve planlı ders çalışma alışkanlığı kazanamazlar. Öğrenim hayatları bitip çalışma hayatına atıldıkları zaman planlı, düzenli ve uzun süreli yoğunlaşma gerektiren işlerin yürütüldüğü bir kurumda çalışmak durumunda kalırlarsa, bu alışkanlığı edinemedikleri için zorlanacaklardır. Bu nedenle, onların eğitim yaşantılarının başından itibaren uzun süreli, düzenli ve planlı çalışma alışkanlığını kazanma konusunda rehberliğe ihtiyaçları vardır.
 17. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, zamanın sınırlandırıldığı çalışmalarda verim ve başarı elde edemezler; bu nedenle çalışmalarında sınırsız zamana ihtiyaç duyarlar.
 18. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, kendilerini geliştirebilecekleri, yeteneklerini sergileyebilecekleri, görüşlerine önem veren, çabalarını dikkate alan ve düşüncelerini uygulama fırsatı bulabilecekleri fiziksel ortam ve koşullara sahip bir okulda eğitim almaya ihtiyaç duyarlar.
 19. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, önyargılarından kurtulabilmeleri ve yaratıcılıklarını geliştirebilmelerinde yeni bakış açıları yakalayabilmeleri için, cesaretlendirilmeye ihtiyaç duyarlar. Gerek ebeveynlerin gerekse okullarındaki eğitimcilerin, bu özellikteki çocuklara ihtiyaç duydukları cesareti kazanmaları için destek vermeleri gerekir.

20. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, kendilerini en iyi şekilde tanıyan, çabalarını destekleyen, kendilerine her konuda ve her zaman yardımcı-rehber olan, çalışmalarında gereken bilgiyi en etkili-kalıcı şekilde verebilen ve elde edilen bilgiyi deneme imkânı tanıyan, öğretim programlarında ilgi ve özelliklerine uygun değişiklikler yapabilen; hatta gerekirse yeni program geliştirebilen öğretmenlere ihtiyaç duyarlar. Bu nedenle ebeveynler, bu özellikteki çocukların öğretmenlerinin seçiminde titiz davranmalıdırlar.
21. Üstün veya özel yetenekli çocuklara, özelliklerine uygun eğitim programı doğrultusunda eğitim verilmelidir. Onlara uygulanacak programın en önemli özelliği, çocukların yeteneklerini geliştirebilmeleri ve sergileyebilmelerine imkân sağlayacak farklı ve çok sayıda alternatif sunabilmesidir. Bu özelliğe sahip bir programla eğitim alan çocuğun benlik algısının gelişmesi ve çevreden aldığı güçlü uyaranlarla harekete geçmesi de kolaylaşacaktır. Faydalı olduğunu hisseden ve takdir görerek desteklenen çocuğun bu motivasyonla bilgi, beceri, deneyim ve yeteneklerini daha iyi kullanması sonucunda, kendisine ve içinde yaşadığı topluma daha çok fayda sağlaması da mümkün olacaktır.
22. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, kesin kurallara bağlı programlardan ziyade, birbirleriyle ilişkili konular arasında bağlantı kurulmasına fırsat veren; yan konuları da işlemeye ve ayrıntılara inilerek konunun zenginleştirmesine elverişli programlara ihtiyaç duyarlar. Üstün veya özel yetenekli çocuklara uygulanacak program, tek bir doğrunun geçerli olduğu yaklaşımı yerine, farklı çözümlere ulaşabilmeyi mümkün kılan bir yaklaşım doğrultusunda hazırlanmalıdır; çünkü farklı çözümlere ulaşabilmeyi mümkün kılan bir yaklaşım, çocukların yaratıcılık özelliklerinin gelişmesine ve yeni düşüncelerin doğmasına imkân verir.
23. Üstün veya özel yetenekli çocuklar için hazırlanacak programların araştırma, inceleme, gezi, deney ve gözlem yapmaya ve soyut düşünmeye yönelik hazırlanması gerekmektedir. Üstün veya özel yetenekli çocuklar için hazırlanacak programların ayrıca, programın analiz, sentez gibi düşünme becerilerini geliştirme amacının da olması gerekir.
24. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, bilgiyi, öğrenmenin başlangıç aşamasında kısa ve öz, gelişme aşamasında ise ayrıntılı olarak elde etmeye ihtiyaç duyarlar. Ayrıntılı bilgilere ulaşırken de, hazır bilgi sunulmasından ziyade, kendilerine bilgiyi araştırma, deneme ve geliştirme imkânları tanınmasını tercih ederler.
25. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, çalışmalarını yüksek not almak ve sınıf geçmek doğrultusunda değil, öğrenmekten haz almak ve belli bir amaç için çalışıp yeteneklerini geliştirmek doğrultusunda yönlendirirler. Dolayısıyla, üs-

tün veya özel yetenekli çocukların tâbi oldukları sınav sistemi, orijinal fikirler çıkarmalarını ve yaratıcı düşüncelerini geliştirebilmelerini engelleyebilir. Bu özellikteki çocuklar, katı bir sınav ve ölçme-değerlendirme sisteminden ziyade, gerçek başarılarının ölçülmesine yönelik sistemlere ve sonuçları öğretmenleriyle değerlendirebilmeye ihtiyaç duyarlar.

26. Maddî gücü bulunmayan ailelerin üstün veya özel yetenekli çocukları, imkânsızlıklara boyun eğerek yeteneklerinin çok çok altında ve ilgi duymadıkları, zevkle çalışamayacakları bir meslek seçmek zorunda kalabilirler; yanlış mesleğe yönlenmiş bir bireyin yeteneklerinden, toplum ve ülke çıkarları doğrultusunda yeterince yararlanılamayacağı için, bu durumdaki gençlere, yüksek öğrenimleri süresince maddî destek ve ihtiyaç duyacağı imkânlar sağlanmalıdır.

Üstün veya Özel Yetenekli Çocuklara Ailenin Yaklaşımı

Üstün veya özel yetenekli çocukların ebeveynleri çoğu kez çocuklarının kişiliklerini bir bütün olarak değerlendiremezler; onlar yalnızca üstün oldukları alanda sahip oldukları özellik ve yeteneklerle değerlendirirler. Çocuklarını, ağır matematik problemlerini çözmeye muktedir bir zekâ veya kemaniyle güzel müzikler çalabilen yetenekli eller olarak görürler. Bu, büyük ve tehlikeli bir yanılgıdır.

Üstün veya özel yetenekli çocuklar, diğer çocuklara benzer; bütün çocuklar gibi onlar da sevgi, güven ve anlayışa ihtiyaç duyarlar. Üstün veya özel yetenekli çocuklarımızın tek yönlü uyumsuz kişiler olmalarını istemiyorsak onların da diğer çocuklar gibi, ilgi görmek ve sevilmek ihtiyacı içinde olduklarını asla unutmamalıyız.

Unutulmaması gereken bir diğer nokta, diğer çocuklardan farklı özelliklere sahip olsalar da, onların çocuk olduğu gerçeğidir. Dolayısıyla, üstün veya özel yetenekli çocuklara, diğer çocuklara gösterilen yaklaşımdan farklı bir yaklaşım gösterilmemelidir. Nasıl ki diğer çocukların oynaması, üstünü kirletmesi, açgözlüce yemesi, eğlenceye düşkünlüğü hoş görülüyorsa, bunlar, üstün veya özel yetenekli çocuklar için de hoş görülmelidir.

Ebeveynlerin göz önünde tutması gereken bir diğer önemli nokta da, üstün veya özel yetenekli çocukların genel zihinsel ve özel yetenek açısından gösterdikleri gelişme hızını, duygusal ve toplumsal gelişme alanlarında gösterememeleridir; bu nedenle ebeveynlerin çocukları için toplumsal gelişme olanakları hazırlamaları, onlara tam güven vermeleri gerekir.

Ebeveynlerin çocuklarının yeteneklerinden haberdar olmamaları veya ilgisizliği, bu özellikteki çocuklar için gerçek bir tehlikedir; çünkü ailelerin çocuklarının

zihinsel-sanatsal yeteneklerinin farkına varamamaları veya bu tür yeteneklerine karşı kayıtsız kalmaları onların cesaretlerini kırabilir; ailelerin çocukların yetenekleri konusunda duyarlı olmaları gerekir.

Üstün veya özel yetenekli çocuklar için, ilgisiz aile yaklaşımı kadar, aşırı ilgili aile yaklaşımı da çocuk üzerinde olumsuz etkiler bırakacaktır. Çocuğunun başarısıyla sürekli övünme ve bu başarıları reklâm etme, başarılı olması için çocuğu zorlama gibi olumsuz tutumlar, çocuğun, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda doğal olarak yönlendiği çalışmalardan uzaklaşmasına ve ailesini mutlu etmek, onların ilgi ve sevgisini kaybetmemek için zoraki olarak ilgisini çekmeyen çalışmalara yönlenmesine neden olur. Bu tür çalışmalardan duyacağı bıkkınlık ve bezginlikse, bir süre sonra yeteneklerini gizlemesine ve kullanmamasına neden olabilir; bu, bir yeteneğin kaybı demektir.

Ebeveynlerin, çocuklarından kendi başaramadıklarını başarmalarını ve gerçekleştiremedikleri ideallerini gerçekleştirmelerini bekleyen bir tutum içine girmeleri de çocuklar üzerinde olumsuz etki bırakacaktır. Ebeveynlerin beklentileri, çocuğun ilgi alanlarıyla örtüşmeyebilir ve çocuk bu zorlayıcı beklentiden dolayı büyük bir rahatsızlık duyabilir. Tehlikeli ve telafisi mümkün olmayan sonuçlarla karşılaşmamak için ebeveynlerin çocuklarını, onların temel ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda yönlendirmeleri ve desteklemeleri gerekir.

Sonuç olarak, aile bireyleri bu özellikteki çocukların, üstün veya özel yetenekli olmalarından önce çocuk olduklarını ve kişiliklerinin bir bütün olarak gelişmesinin önemli olduğunu unutmamalı; onlara karşı bu yönde bir yaklaşımla yaklaşmalıdırlar.

Üstün veya Özel Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Endişeleri

Üstün veya özel yetenekli çocuğa sahip ailelerin, seçtikleri çocuk yetiştirme şekli ne olursa olsun, çocuklarını yetiştirirken yaygın olarak karşılaştıkları sorun aynıdır. Üstün veya özel yetenekli çocuğa sahip aileler, pek çok yönden şanslı olmalarına rağmen, çocuklarını yetiştirme sürecinde, çözmeleri gereken pek çok problemle karşılaşır.

Konuyla ilgili yapılan araştırma sonuçlarından yola çıkarak, üstün veya özel yetenekli çocuğa sahip ailelerin çocuklarını yetiştirme sürecinde karşılaştıkları problemleri şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

- Normal ebeveyn rollerinin değişmiş olması,
- Ebeveynlerin benlik imajlarının değişmiş olması,
- Uyumun aile içinde yapılması,
- Okul ve aile arasında yaşanan sorunlar.

Üstün veya özel yetenekli çocukların da yaşadığı problemler vardır. Bu problemler, üstün veya özel yetenekli oluşlarından değil, yetişkinlerin ve diğer çocukların kendilerine gösterdikleri olumsuz davranış ve tepkilerden kaynaklanmaktadır. Üstün veya özel yetenekli çocukların karşılaştıkları bu problemlerle baş edebilmeleri için, desteğe ve ilgiye ihtiyaçları vardır. Ailelerin konuya gereken hassasiyeti göstermeleri ve onları bu problemle baş başa bırakmamaları gerekir.

Ebeveynlerin, üstün veya özel yetenekli bir çocuğu nasıl yetiştirecekleri ve idare edecekleri konusunda korku ve kaygıya kapıldıklarına da rastlanmaktadır. Hatta çocuklarının sorularına doyurucu cevaplar veremedikleri takdirde, kendi

yetersizliklerinin ortaya çıkacağı ve böylece çocuk üzerindeki otoritesini yitireceği endişesine kapılan bazı ebeveynler görüldüğü gibi, çocuğunun kendisini aşacağı düşüncesiyle yersiz bir kıskançlığa kapılan ebeveynler de görülmektedir. Bu tür endişelere kapılan ebeveynlerin çocuklarını yetiştirme sürecinde yalnız bıraktıkları, hatta gelişimlerini engelleyici olumsuz tavırlar sergiledikleri gözlenmektedir.

Ailelerin bütün endişelerini bir kenara bırakarak, bütün dikkatlerini bu tür özelliklere sahip çocuklarının üstün veya özel yeteneklerini kullanarak, mutlu ve üretken bir birey olarak yetiştirebilmeleri için neler yapabileceklerine yönelmeleri gerekir.

Ancak; üstün veya özel yeteneğe sahip çocuklarını yetiştirirken yapmaları veya yapmamaları gerekenler konusunda ailelerin de desteğe ihtiyaç duymaları, gayet normaldir. Bu konuda ailelere yol gösterici nitelikteki bilimsel araştırma sonuçları, uzmanlarca kaleme alınmış makaleler ve kitaplar tavsiye edilmelidir. Bu tür başvuru kaynaklarındaki öneriler, katı olarak değerlendirilebilir; ancak bu önerilerin, ailelere, çocuklarını daha sağlıklı yetiştirmelerinde destek olduğu tespit edilmiştir.

Üstün veya özel yetenekli çocuklar ile ailelerinin, yaşadıkları çeşitli problemlerle yüzleşmeleri gerekmektedir. Bu konuda, eğitimcilerle, danışmanlarla, psikologlara ve diğer kişilere büyük görev ve sorumluluk düşmektedir. Ayrıca, ailelere verilen hizmetlerin yeterliliği ve güvenilirliği yapılan araştırmalarla da desteklenmelidir.

ÜSTÜN VEYA ÖZEL YETENEKLİ BİR EBEVEYN MİYİM?

Aşağıdaki kontrol listesi, üstün veya özel yetenekli çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamada ebeveynlere yardımcı olacak bir rehber olarak kullanılabilir. Bu soruların büyük çoğunluğuna *Evet* şeklinde cevap verebiliyorsanız, çocuğunuzun gerçek potansiyeline ulaşabilmesi yönünde yetişmesinde aktif rol oynuyorsunuz demektir. (*Am I Gifted Parent?*, Tercüme: Tarhan 1996)

1. Ona, üstün yetenekli olmamış olsaydı, onu yine de seveceğimi hissettirebiliyor muyum?
2. Çocuğumu, kardeşleri ya da arkadaşlarıyla kıyaslamaktan kaçınıyor muyum?
3. Ona özgü makul davranış standartları oluşturup bunları karşılamasını izliyor muyum?
4. Çocuğumla, ona örnek olacak şekilde konuşabiliyor muyum?

5. Tutum ve davranışlarım, onun izlemesini istediğim ölçüde örnek oluşturuyor mu?
6. Çocuğumu farklı zekâ düzeyine sahip çocuklarla iyi ilişkiler kurabilmesi için teşvik ediyorum muyum?
7. Fiziksel, duygusal ve toplumsal beceriler geliştirmesini, zihinsel beceriler geliştirmesi kadar ciddiye alıyor, onu yeterince teşvik ediyorum muyum?
8. Çocuğumun sorduğu soruları sabırla, doğru yanıtlarla ve bundan keyif alarak yanıtlıyor muyum?
9. Çocuğumu, daha ileri düzeyde öğrenmeye ve araştırmaya yönlendirecek soru ve ilgi ifadelerinden yararlanıyor muyum?
10. Çocuğumun özel gruplar veya kamu kurumlarınca verilen ders ve etkinliklerden yararlanmasını sağlıyor muyum?
11. Çocuğumu, okul sonrası ders ve etkinlikler konusunda aşırı ve mantıksız taleplerde bulunarak sıkıştırmaktan kaçınıyor muyum?
12. Çocuğumun okumasında ve izlemesinde yarar gördüğüm kitap ve yayınları bulmasında, ona yardımcı oluyor muyum?
13. Çocuğuma zamanı nasıl planlayabileceğini, işleri nasıl organize edebileceğini, düzenli ve etkin çalışma becerilerini nasıl geliştirebileceğini öğretebiliyor muyum?
14. Çocuğumun kendi planlarını yapması ve kararlarını almasına yardımcı oluyor muyum?
15. Çocuğuma karar vermesi için fırsat tanıyor, harekete geçtikten sonra verdiği kararları değerlendirme becerisi geliştirmesini izliyor muyum?
16. Çocuğumu, yeteneklerini kendi yararına olduğu kadar, toplum yararına da kullanabileceği konusunda bilinçlendiriyor, ona rehberlik edebiliyor muyum?
17. Çocuğum için meslek seçmek ve onu yönlendirmekten kaçınarak, mümkün olduğunca çok mesleği tanıması ve seçimini bilinçli yapması için ona bu yönde yardımcı oluyor muyum?
18. Çocuğumun eğitim ve meslek seçiminde yüksek amaçlar belirlemesini teşvik ediyor muyum?
19. Çocuğuma sorumluluk alma duygusunu geliştirebilmesi için özgürlük tanıyor muyum?
20. Çocuğuma yaşına uygun iş ve diğer görevleri üstlenme sorumluluğu veriyor muyum?
21. Çocuğuma hobileri için ihtiyaç duyduğu araç ve kaynakları sağlıyor muyum?

22. Çocuğumu çeşitli hobi ve ilgi alanları üzerine bilgilendiriyor, onunla paylaşma giriyor muyum?
23. Çocuğuma, hobileriyle ilgilenebileceği ortam, zaman ve olanakları sağlıyor muyum?
24. Çocuğumu, ilgi alanlarına uygun gezilere, sergi, konser gibi etkinliklere götürüyor muyum?
25. Çocuğum, yaptığı veya başardığı şeyleri bana gösterdiğinde, onu gururlandırıcı, cesaretlendirici, teşvik ve takdir edici şekilde değerlendirecek düzeyde, genel iltifat ifadelerinden daha özgün ve özel ifadeler bulabiliyor muyum?
26. Çocuğuma, yaptıklarını sergileyebilmesi veya yeteneklerini sunabilmesi için ihtiyaç duyduğu ortam ve olanakları sağlıyor muyum?
27. Çocuğumu yeteneklerinden dolayı teşhir etme arzuma veya başkalarının bu konudaki teklif ve taleplerine direniyor muyum?
28. Çocuğumun zihinsel başarılarını aşırı ölçüde vurgulamaktan kaçınıyor muyum?
29. Çocuğumu istismar edecek her türlü girişime direniyor muyum?

Ebeveynlere Öneriler

Küçük çocuklar, doğaları gereği meraklı olurlar; insanları, dünyayı merak ederler.

Okul öncesi dönemde soru sorma, araştırma, yönlendirme, deneme ve oyun yoluyla çeşitli öğrenme becerilerini zaten edinmişlerdir. Ancak çocukların, özellikle üstün veya özel yeteneğe sahip çocukların, merakını tatmin etmek için dokunmaya da gereksinimleri vardır.

Çocukların tıpkı kediler gibi, nesnelere araştırmaya dönük karşı konulmaz bir eğilimleri vardır. Araştırmacılar, çocuklukta görülen bu eğilimin, yetişkinlikte daha da keskinleşen meraklılığın ve yaratıcılığın temelini oluşturduğunu savunmaktadır. Nesnelere çok ilgilenen çocukların, içinde buldukları durumu değerlendirirken sayısız özgün fikir ürettikleri gözlenmiştir.

Ebeveynler çocuklarının dünyayı keşfetme arzularına pek çok sınırlama getirir; "kediye öldüren, merakıdır." diyerek, onların cesaretlerini kırarlar. Ebeveynler dürüst olmayı başarabilirlerse; merakın kediye iyi şeyler kazandırdığını ve kedilerin sınırları test etmede ve neyin güvenli neyin tehlikeli olduğunu belirleme konusunda büyük başarı sahibi olduklarını kabul etmeleri gerekir.

Ebeveynlerin, üstün veya özel yeteneğe sahip çocuklarının olağanüstü potansiyelini geliştirme ve onları geleceğe hazırlama sorumluluklarını yerine getirirken onların bu özelliklerine ket vurmamaları gerekir.

Ebeveynlere bu konudaki destekleyici önerilerimiz şunlardır:

1. Çocuğunuza aile bireylerinin tümünün ilgi, sevgi ve saygı göstermesini sağlayın; aile bireylerine, ailenin mutluluk ve huzurunu sağlamaya yönelik yapıcı katkıda bulunabilmeleri için olanak verin.

2. Aile bireylerinin ihtiyaçları arasında doğabilecek çatışmaları gidermenin yollarını bulun.
3. Kardeşler arasında kıskançlık doğmasına neden olacak konuşma ve davranışlardan kaçının.
4. Çocuğunuzun ailenizin dışında kendisine örnek alabileceği, toplum tarafından da örnek insan olarak kabul edilen yetişkinlerle kuracağı ilişkileri teşvik edin.
5. Çocuğunuzun diğer üstün veya özel yeteneklilerle arkadaşlık ve iletişim kurmasına zemin hazırlayın.
6. Çocuğunuzun hayallerinin, hayalî oyun arkadaşlarının, fantastik ve ütopyik düşüncelerinin, sıra dışı sorularının kabul edilemez olduğunu ifade eden ve cesaret kırıcı konuşma ve davranışlardan kaçın.
7. Çocuğunuza; para, hastalık, ölüm, savaş gibi kavramları yaşam deneyimi olarak öğretin.
8. Başkalarının hak ve hürriyetlerine saygı gösterme, nezaket ve görgü kurallarına uyma gibi toplumsal kurallara uyum konusunda çocuğunuza örnek olun; toplumsal kuralların ve değerlerin önemini vurgulayın.
9. Çocuğunuza özel zaman ayırarak düşüncelerini dinleyin ve kendi düşüncelerinizi onunla paylaşın.
10. Çocuğunuzun sizinkinden daha iyi olan düşüncelerini, bilgilerini ve saptamalarını taktir edin.
11. Çocuğunuzun mizah duygusunu geliştirmek için onunla birlikte gülün ve esprilerinin hoşunuza gittiğini belli edin.
12. Çocuğunuzun hayatını, kendisine özel zaman ayıramayacağı şekilde yapılandırmak ve planlamaktan kaçın.
13. Çocuğunuzu yetiştirirken, daha çok yıkıcı davranışları bünyesinde barındıran cezaya dayalı denetim mekanizmasından ziyade, yapıcı ve üretken davranışlara sahip gözleme dayalı denetim mekanizmasını benimseyin; çocuğunuza, onu sürekli kontrol altında tuttuğunuzu hissettirmeyin.
14. Çocuğunuza, ona güvendiğinizi, konuşma ve davranışlarınızla gösterin.
15. Çocuğunuzun kendine güvenmesi ve sorumluluk duygusu kazanabilmesi için ihtiyacı olan rehberliği ve desteği ona sağlayın.
16. Çocuğunuza küçük çapta iş ve sorumluluk gerektiren görevler vererek çevresini keşfetmesine yardımcı olun.
17. Çocuğunuzun merak duygusunu tatmin etmesi ve yaratıcı yönlerini geliştirmesi için araştırma yapma, deneme, fantezi kurma, test etme gibi faaliyetlerde bulunmasını teşvik edin.

18. Çocuğunuzu yeni deneyimlere hazırlayın ve bunlarla başa çıkmaya yönelik yaratıcı yollar bulmasına yardımcı olun.
19. Çocuğunuzun öğrenmeye yönelik sorularını büyük bir sabırla ve geçiştirmeden cevaplandırın; onu, uygun zamanlarda olmak kaydıyla, merak ettiği her şeyi sorması konusunda teşvik edin.
20. Çocuğunuzu daha derin araştırmalara yöneltecek konuları araştırarak inceleyin ve onu da bu konuları araştırma konusunda teşvik edin.
21. Çocuğunuza, problem çözmede çok çeşitli yaratıcı çözüm yolları bulunabileceğini somut olarak gösterin; problem çözmede yaratıcı çözüm yolları denemesi ve yeni çözüm yolları ortaya koyabilmesi için onu teşvik edin; bulunduğu çözüm yollarının uygulanabilir olanları varsa, bunları günlük hayatınızda kullanarak onu cesaretlendirin.
22. Çocuğunuzun temel öğrenme yöntemlerini geliştirebilmesinde ihtiyacı olacak müzik, resim, edebiyat, şiir gibi sanat alanlarında kullanılan sanatsal ifadeleri öğrenmesini sağlayın.
23. Çocuğunuzla kitle iletişim araçlarının (medya) olumlu ve olumsuz yönleri üzerine tartışın; onun medyaya karşı eleştirel bir yaklaşım tarzı geliştirmesi ve yayınları takip etmede seçici olma alışkanlığı kazanabilmesi için kendisine rehberlikte bulunun.
24. Çocuğunuza, kitap okuma, dergi gibi süreli yayınları takip etme konularında örnek olun; ona, zaman zaman kitap okuyarak okuma alışkanlığı edinmesine yardımcı olun.
25. Süreli yayınlara abone olması ve özel kitaplığını oluşturması konusunda, çocuğunuzu teşvik edin.
26. Çocuğunuzla ortak ilgi alanlarınızı paylaşın; birlikte araştırın; gelişmeleri ve sanatsal etkinlikleri birlikte takip edin.
27. Çocuğunuzu, hobi edinme ve hobilerini izleme konusunda teşvik edin; örnek olun; hobileri için kendisine gereken kaynak ve araçları temin etmesinde, çocuğunuza rehberlik edin ve yardımcı olun.
28. Üstün veya özel yeteneklilerle ilgili kamu yasalarını araştırın ve gerektiğinde başvurabileceğiniz uzman kişilerin, yardımcı kurum ve kuruluşların adreslerini öğrenin.

Üçüncü Bölüm

**ÜSTÜN VEYA ÖZEL YETENEKLİ
ÇOCUK VE STRES**

Üstün veya Özel Yetenekli Çocukların Yaşadıkları Stres Sorunu

STRES NEDİR?

Stres, bireyin kendine uyguladığı ya da başkaları tarafından kendisine uygulanan yoğun fiziksel, duygusal veya zihinsel baskılara karşı vücudun verdiği genel tepkidir. Bir işi yetiştirmeye çalışmak, güç bir insanla uğraşmak, kötü bir not almak, tenis maçı, özel bir programa seçilmek, aşık olmak gibi eylemler ve olgular stres kaynağı olabilir.

ÜSTÜN VEYA ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİNİN SAHİP OLDUĞU POTANSİYEL GÜCÜN, STRES YARATMASI MÜMKÜN MÜDÜR?

Üstün veya özel yeteneğe sahip olmak, bu özellikteki gençlerin kariyer edinme sürecinde başarı şanslarını arttırıcı önemli bir etken olmasına rağmen, bu durum, aynı zamanda karar verme ve seçme özgürlüklerini kısıtlayıcı bir durum olduğu için, üstün veya özel yetenekli gençleri yıpratıcı bir stres kaynağıdır.

Seçeneklerin sınırlandırılması, bazı cazip alternatifleri geri çevirmek zorunda kalacakları anlamını taşımasından dolayı kariyer belirleme süreci, üstün veya özel yetenekteki gençler için kafa karıştırıcı ve üzücü bir süreçtir; çünkü ne kadar yetenekli olurlarsa olsunlar, üstün veya özel yetenekli gençlerin meslek edinirken alacakları eğitim süresince yeteneklerini birden çok alana yönlendirmeleri mümkün değildir. Her alanın gerektirdiği eğitim kendine özgü olduğu için, diğer gençler gibi üstün veya özel yetenekli gençler de kendilerine tek bir alan belirlemek

zorundadırlar. Oysa onların pek çok alana ilgi duydukları da yadsınamaz bir gerçektir. İlgilenmek istedikleri alanları sınırlayarak yapacakları seçim, üstün veya özel yetenekli gençler için, yıpratıcı bir stres nedenidir.

Üstün veya özel yetenekli gençler kariyer hedeflerini belirlerken amaçlarını, değerlerini, kişilik özellikleri ve yeteneklerini çok iyi tahlil etmeli ve alacakları eğitime karar verme sürecinde, bu farkındalıklarını rehber olarak kullanmalıdırlar.

ÜSTÜN veya ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİNİN DİĞER ÖĞRENCİLERE GÖRE DAHA FAZLA STRES YAŞAMASI MÜMKÜN MÜDÜR?

Üstün veya özel yetenekli gençlerin çoğu çevrelerine, çevrelerinde yaşanan olaylara, değişik düşünce ve beklentilere büyük duyarlılık gösterirler. Kimileri, başkalarından üstün olmak gibi başarıya dönük yüksek beklentilere sahiptirler. Onlar için birinci ya da en iyi olmak gibi bireysel beklentilerini karşılama çabalarının yanı sıra başkalarının beklentilerine uyma çabası göstermeleri de başlı başına bir stres kaynağı olabilir.

Her yeni durum, vasat bir birey olma riskini beraberinde getirdiği için başlayacağı her yeni okul, alacağı her yeni ders ve eğitim, karşılaşıacağı her yeni öğretmen, başarı ve performansa ilişkin kuşku ve artmasına neden olur. Kendisine, yetişkinler veya akranları tarafından hiç de gerçekçi olmayan beklentiler empoze edildiği zaman göstermesi gereken çabalar, daha da stresli bir hal alır. Gençler sürekli harcadıkları çabalar nedeniyle yorgun düştükleri gibi gizli-gizliye bir daha başarılı olamayacakları endişesine de kapılırlar. Üstün olmaya dönük baskılar ve endişeler, kendini farklı hissetme ve üstün olduğunu kanıtlama ihtiyacı ile birleştiğinde, üstün veya özel yetenekli gencin tüm enerjisi tükenebilir.

ÜSTÜN VEYA ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİNİN HİÇBİR OLUMSUZLUK YOKKEN YAŞADIĞI STRESİN KAYNAKLARI NELERDİR?

Olağandan uzun sürüyorsa, sık sık ortaya çıkıyorsa, haddinden fazla kuvvetliyse veya stres olarak algılanıyorsa, her şey bir stres kaynağı olabilir. Bir proje üzerinde gayretli ve uzun süreli çalışılması, çok basit olmakla birlikte sıkıcı bir işle uğraşılması, zaman sınırlamasının olduğu bir işi yetiştirmek zorunda kalınması, iyi bir not beklerken vasat bir not alınması gibi durumlar stres kaynağı olabilir.

ÜSTÜN VEYA ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİDE STRES YARATAN DİĞER STRES KAYNAKLARI NELERDİR?

Pek çok üstün yetenekli öğrenci, ağır bir ders yükünün yanı sıra okul etkinliklerinde liderlik, kısmî zamanlı (part-time) işler gibi çeşitli etkinliklerde sorumluluk üstlenirler ve her şeyi en iyi şekilde yapmak isterler. Her şeyin iyi yapılması mümkündür; ancak bu durum, fiziksel ve duygusal olarak yıpratıcı bir durumdur. Genç kendini sadece başarılı olduğu zaman veya kazandığında rahat, mutlu ve huzurlu hissediyorsa, onun için uzun süreli tatiller bile stres kaynağı olabilir.

Üstün yetenekli öğrenciler, entelektüel anlamda mücadeleye ihtiyaç duyar. Düşünmeyi ve muhakeme yapmayı tercih edenler için hiçbir mücadele ve yaratıcılık gerektirmeyen sıkıcı ve monoton iş ve uğraşlar, bu özellikteki gençler için stres yaratan ve tercih etmedikleri işlerdir. Böyle bir iş veya uğraşla ilgilenmek zorunda bırakılan gencin, bu durum, sıkıntı ve öfke duymasına, alınganlık göstermesine neden olduğu gibi, bazı durumlarda ebeveynlerin veya okulun amaçlarını aşan düzeyde başarı göstermeye ve kazanmaya dönük kişisel amaç oluşturma ve bu yönde hareket etme gibi tehlikeli ve istenmeyen sonuçlar doğurabilir.

Üstün yetenekli öğrenciler, karmaşık düşünürler ve bir sorunun her yönünü düşünüp tartışabilirler. Öğrenciler, bir tartışmayı açık, net ve kesin bir sonuca götürmeyi sağlayacak kaynak, süreç, sonuç ve önceliklere ilişkin bilgi ve deneyimden yoksun olabilir. Yetişkin dünyasının gerçekleri olan uzlaşma ve uyuşma gibi olgular, üstün yetenekli gencin bakış açısından algılanamayabilir. Her sorunun doğru bir yanıtı olması da gerekmez. Bu nedenlerle, karar verme süreci de üstün yetenekli genç için bir stres kaynağıdır.

STRES, ÜSTÜN VEYA ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİNİN KENDİNE OLAN SAYGISINA ZARAR VEREBİLİR Mİ?

Üstün yetenekli öğrenci, okul yaşamının ilk yıllarında çok az bir çaba harcadığı için her şey kendisine çok kolay gelebilir. Öğrenciler, ilk yıllarda teşvik edilmezlerse, üstün yetenekliliğin kolay öğrenme ve konu hakimiyeti anlamını taşıdığı ve başarının bunların doğal sonucu olduğu gibi yanlış bir yanılgıya kapılabilirler. Yıllar geçtikçe okul gittikçe güçleşecek; kimi öğrenciler yüksek notlar almak için daha fazla çalışmaları gerektiğini ve verimli çalışma alışkanlığı kazanmadıklarını fark edeceklerdir. Pek çoğu, artık üstün yetenekli olmadıkları düşüncesine kapılıp, kendilerine duydukları saygıyı yitirebilirler.

Stres, bu öğrencileri üstün yetenekli yapan pek çok yeteneği engeller; düşünceleri bulanıklaştırır, unutkanlığa ve yetenek kaybına neden olur, konsantras-

yonu azaltır, karar verme sürecini olumsuz yönde etkiler ve öğrencileri, eleştiriye karşı duyarlı hale getirir. Bu koşullar altında öğrenci, kötü performans gösterdiği ve başarısız olduğu için daha çok üzülür.

ÜSTÜN VEYA ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARDA GÖRÜLEN STRES BELİRTİLERİ

Üstün yetenekli gençlerin hepsi, aynı olaylar nedeniyle strese kapılmazlar. Her bireyin strese gösterdiği tepki, farklıdır. Yaşça daha küçük öğrencilerin strese verdiği tepki, büyüme çağındaki gençlerin verdiği biçimde değildir. Ayrıca, her öğrencinin kendine özgü kişilik özellikleri olduğu gibi, kendine özgü tepki biçimleri de vardır.

Ebeveynler ve öğretmenlerin üstün yetenekli bireyin yaşadığı stresi, yapıcı heyecan boyutundan daha yoğun yaşayıp yaşamadığını yakından dikkatle izlemesi gerekir.

Aşağıda verilen kontrol listesi, üstün veya özel yetenekli çocuklarda görülen stres belirtilerinin büyük çoğunluğunu içermektedir:

1. Öğrenci, mutlu değildir.
2. Öğrenci, okulla ilgili etkinlikler konusunda, eskisi kadar heyecan duymamakta, keyif almamaktadır.
3. Öğrenci, okula ve okulla ilgili çalışmalara, öğretmenlere, sınıf arkadaşlarına, ailesine ve başarıyı merkez alan yaşantılara karşı olumsuz veya alaycı bir tavır sergiler.
4. Öğrenci, okul ödevlerine ilgisiz yaklaşır.
5. Öğrenci, sıkıntı duyduğunu konuşma ve tavırlarıyla gösterir.
6. Öğrenci, uykusuzluk, uykuya dalma veya uyku sırasında aralıklarla uyanma gibi problemler yaşar.
7. Öğrenci, günlük olaylara ve sıradan konulara, aşırı tepki gösterir.
8. Öğrenci, bitkinlik, aşırı yorgunluk ve düşük enerji düzeyi gösterir.
9. Öğrenci, kendisi ya da başarılarıyla ilgili mutsuzluk sergiler.
10. Öğrenci, göz kırpmaya, kafa sallama veya kekeleye gibi sinirlilik göstergesi alışkanlıklar edinir.
11. Öğrencinin, günlük ya da haftalık mide veya baş ağrısı gibi fiziksel rahatsızlıkları vardır.

12. Öğrenci, sıklıkla hasta olur.

13. Öğrenci, aşırı bağlanma veya sürekli destek ve güvene duyulan gereksinimle ortaya çıkan bir bağımlılık hali gösterir.

14. Öğrencinin, saldırganlık gibi dikkat çekmeye yönelik davranışlar sergilediği görülür.

15. Öğrenci, kapana kısılmışlık ya da kontrolden çıkmışlık duygusuna kapıldığını ifade eder.

16. Öğrenci, olaylara bakış açısını ve mizah duygusunu yitirmiştir.

17. Öğrenci, daha önce keyif aldığı etkinliklerde aşırı fiziksel ve ruhsal ve bitkinlik duygusu yaşar.

ÜSTÜN VEYA ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLAR STRESLE NASIL BAŞA ÇIKABİLİR?

Stresle başa çıkmanın bazı yolları sağlıklı, bazı yolları sağlıksızdır. Stresle sağlıklı başa çıkma yolları şunlardır:

1. Stres Kaynağını Değiştirme:

Bir süre başka işlerle ilgilenin; örneğin ders çalışmanın sizi strese soktuğunu fark ettiyseniz, ders notlarınızı bırakıp bir saatlik bir yürüyüşe çıkın.

2. Stres Kaynağı ile Yüzleşme:

Eğer stres kaynağı, birlikte çalışmak zorunda olduğunuz bir kişi ise onunla birlikte daha iyi çalışmanın yolları konusunda konuşarak stresi ortadan kaldırması konusunda onu ikna edin. Üzerinde çalıştığınız projeyi zamanında yetiştiremeyeceğinizi düşünüyorsanız, öğretmeninizle görüşüp proje süresini uzatmasını isteyin.

3. Stres Kaynağı Hakkında Konuşma:

Düş kırıklığından kurtulun. İyi bir dinleyici bulup sorununuzu konuşun ve olası çözüm yolları üzerine onunla tartışın.

4. Stres Kaynağını Önemsememe:

Sizi strese sokan konuyu veya sorunu biraz sürüncemede bırakın; zevkli bir uğraşmayı, stres kaynağından daha öncelikli hale getirip bir süre onunla ilgilenin. Bu çözüm geçici bir çözüm olmakla birlikte sizi rahatlatacağı ve stres kaynağına karşı daha dayanıklı olmanızı sağlayacağı için etkin bir çözümdür.

5. Pratik ve Başarı Şansını Arttıran Beceri ve Tutumlar Öğrenme:

Yapılan işleri kolaylaştıran, başarılı kılan beceri ve tutumlar öğrenin:

- Etkili organizasyon ve zamanı etkili kullanma becerileri geliştirin; örneğin, büyük projeleri küçük parçalara ayırın.
- Ödevleri, bilgisayarda yazmayı ve düzeltmeyi öğrenin.
- Kendinizi tanıyın ve önceliklerinizi belirleyin; bu bilgileri, öğrenme aşamasında değerlendirin.
- Seçiminizi yaptığınız ve kararınızı verdiğiniz bir konuda, size hoş gelmeyen öneride bulunan kişiye "hayır" diyebilme becerisi geliştirin.
- Kendi kendinize, sizde stres yaratan etkinliğin çabucak biteceğini, yaşadığınız sürecin sizi amacınıza daha da yaklaştırdığını telkin edin; kalan günleri takvimde işaretlerken sonuca yaklaştığınızı düşünerek keyiflenin.

6. Bakış Açısını Değiştirme:

Her yeni durumun ya da problemin, yeni bir mücadele ve her deneyimden öğrenilecek yeni şeyler olduğu yönünde kendinize telkinde bulunun. İçinde bulunduğunuz durumun ya da çözmek zorunda olduğunuz problemin komik yönlerini görmeye çalışın.

7. Eğlenceye de Zaman Ayırma:

Herkesin bir destek sistemine ihtiyacı olduğunu unutmayın. Kendinize, birlikte eğlenebileceğiniz arkadaşlar ya da akrabalar bulun. Kendiniz olabileceğiniz zamanlarda, bu kişilerle birlikte olun ve okulun, işin ya da zorluk çektiğiniz ilişkilerin yarattığı baskıyı bir yana bırakın. Çabalarınızın ödülü olarak, kendinize mola süreleri ayırın; en sevdiğiniz müziği dinleyin, oyun oynayın veya sizi zihinsel yönden dinlendirecek keyifli etkinliklere katılın.

8. Sağlıklı Beslenme ve Düzenli Egzersiz:

Besleyici gıdalar ve düzenli öğünler, vücut kimyasını düzenler ve fonksiyon düzeyinin yüksek tutulmasını sağlar. Sağlıklı ve çekici biçimde hazırlanan gıdaların yenmesini, başlı başına keyifli bir etkinlik haline getirebilirsiniz. Fiziksel aktiviteler, sadece zamanı keyifli geçirmeyi sağlamakla kalmaz; aynı zamanda hastalıklara karşı direnci de artırır. Sağlıklı beslenme gibi fiziksel aktiviteler de vücut kimyasını düzenler. Bu nedenle sağlıklı beslenmeye dikkat ettiğiniz kadar, düzenli egzersiz yapmaya da dikkat etmeli, önem vermelisiniz.

Stresle sağlıksız başa çıkma yolları şunlardır:

1. Stresten Kaçmaya Yönelik Stratejilerin Belirlenmesi:

Bu stratejiler sürekli bir geri çekilme ve kaçınma davranışını ortaya koyar. Örneğin; alkol, ilaç kullanımı, sık hastalanma, uyku, aşırı yeme, kendini aç bırakma, v.b.

2. Başarısızlıktan Kaçınmaya Yönelik Stratejilerin Belirlenmesi:

Üstün yetenekli öğrenciler, kimliklerini mükemmellik ve başarıyla bütünleştirirler. Başarısızlık, hatta başarısızlık algısı bile, üstün yetenekli öğrencilerin kendilerine olan güvenlerini ciddi bir şekilde tehdit eder. Bu nedenle kendilerine, çaba harcamalarını gerektirmeyen veya olmayacak hedefler belirleyerek yeteneklerinin sorgulanmasından kaçarlar. Oysa asıl sorgulanması gereken, hiç çaba harcamalarıdır.

3. Düşük Düzeydeki Hedeflerin Belirlenmesi:

Daha az rekabet gerektiren okulların veya derslerin seçilmesi, kötü not almaktansa okulu bırakma yolunun tercih edilmesi, projeye başlamak için bahane bulma ve ertelemeye sık sık başvurulması gibi çözümler, öğrencilerin kısa vadede başarısızlık tehlikesinden dolayısıyla da stresten kaçınmasını sağlayan; uzun vadede ise düşük kırıklıklarına zemin hazırlayan çözümlerdir.

4. Mükemmele Ulaşma Arzusu:

Bu strateji ile başarılı olmak, sadece insanüstü bir çaba harçayarak mümkün olur. Öğrenciler, bu yola bilinçsizce başvururlar ve mükemmele ulaşma arzularını, bahane olarak öne sürerler. Örneğin; günlük yaşamın okulla ilgili veya okul dışı etkinliklerle aşırı yoğun bir şekilde planlanması, aşırı ders yükü veya ödevleri mükemmel yapmaya çalışırken aşırı derecede titizlenme ve telaş, v.b.

ÜSTÜN VEYA ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARIN STRESLERİNİ NASIL AZALTABİLİRİZ?

Üstün yetenekli öğrencilerin ihtiyaçları, bazı yönlerden diğer çocukların tipik ihtiyaçlarını yansıtır. Bununla birlikte, üstün yeteneğe sahip olma durumu, kendini anlama ve kabul etme duygusuna yeni bir boyut ekler. Gelişim sürecinin her evresinde, üstün yetenekli çocukların kendi entelektüel, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını anlamasına ve bunlarla başa çıkmasına yardımcı olunmalıdır.

Üstün yetenekli gençlerin kendini gerçekleştirmiş birer yetişkin olarak gelişmesi için, farklı ihtiyaçların ele alınmasında yarar vardır. Bu farklı ihtiyaçlar şu başlıklar altında toplanır:

1. Başkalarından farklı ve başkaları ile aynı olan yönlerini anlama ihtiyacı,
2. Sahip olduğu yetenek ve hünerleri, sınırlarıyla birlikte kabullenme ihtiyacı,
3. Sosyal becerileri geliştirme ihtiyacı,
4. Başkaları tarafından anlaşılma ihtiyacı,
5. *Üstünlük arayışı* ile *kusursuzluk arayışı* arasındaki farka ilişkin bir geliştirme ihtiyacı.

Van TASSEL-BASKA (1989) ve DELISLE (1988), üstün yetenekli öğrencilerin bu ihtiyaçlarının nasıl karşılanması gerektiği konusunda yararlı önerilerde bulunmuşlardır:

1. Gerçekçi ve doğru bir benlik kavramı geliştirmesine yardımcı olun.

Üstün yetenekli olmak, konulara hemen hakim olmak veya ödüller kazanmak anlamına gelmez. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin, üstün yetenekli çocuğa, kendine uygun hedefler belirlemesine, çabalarına ve başarılarına ilişkin gerçek beklentiler içinde olmasına yardımcı olmaları gerekir.

Öte yandan üstün yeteneklilik, çocuğunuzun bilgileri sıra dışı bir biçimde öğrenmesini ve kullanmasını mümkün kılar. Kişisel motivasyonu, öğrenmeye ve öğrenilen bilgileri kullanmaya dönük fırsatların kendine verilmesi ve yetişkinlerin desteğiyle öğrenciler, yeni fikirler ortaya koyma sürecinden keyif alabilirler.

2. Üstün yetenekli öğrencilerin her şeyden önce bir insan olduklarını hissetmelerine yardımcı olun.

Üstün yetenekli öğrenciler, öğrenme şekilleri farklı da olsa kişilikleriyle, duygularıyla, hoşlandıkları veya hoşlanmadıklarıyla birer bireydirler. Onlar, dünyanın bütün problemlerini çözmeleri gerekiyormuş gibi bir duyguya kapılmamalı, üstün yetenekliliğin de sınırları olduğunun farkına varmalı ve yaşamı kendileri için de anlamlı kılmalıdır. Üstün yetenekliliğin sınırlarını gerçekçi bir biçimde kabul etmeleri, onların streslerini azaltacaktır.

3. Esnekliği ve uygun davranışları teşvik edin.

Pek çok kişi üstün yetenekli öğrencilerin kuralları kendiliğinden sorguladıklarını düşünürler. Onların, kuralların zaman zaman neden değiştiğini anlamalarına ve uyulması zorunlu kurallarla esneklik taşıyan, sorgulanabilir ve değiştirilebilir nitelikteki kurallar arasındaki farkı görmelerine yardımcı olun.

4. Duygularını tanıması, kendini duygusal yönden tahlil edebilmesi ve duygularını, uygun davranışlara yönelik geçerli bir temel olarak kullanmayı öğrenmesine yardımcı olun.

Üstün yetenekli öğrencilerin, her yaşantıya kişisel anlam kazandıran güçlü duyguları vardır. Ancak; duygularını tanıması, kendini duygusal yönden tahlil edebilmesi ve duygularını uygun davranışlara yönelik geçerli bir temel olarak kullanmayı öğrenmesi gerekir. Bunu öğrenebilmesi için yetişkinlerin desteğine ihtiyacı vardır.

5. Sabır gösterin ve sabırlı olmayı öğrenmelerine yardımcı olun.

Çocuğunuzun kendi hedeflerini belirlemesine ve bunlara ulaşmak için çaba harcamasına izin verin; ona zaman tanıyın. Başkalarının başarılarıyla çocuğunuzun başarısını kıyaslamayın ve onun da başarması için sabırlı olun.

Üstün yetenekli öğrencilerin bir bölümü, aşırı derecede meraklıdır ve belirsizliğe karşı yaşlılarına oranla daha az tolerans gösterirler. Bu özelliklere sahip çocuklarınızın sabırlı olmasına yardımcı olmalısınız.

6. Kabul ettiğinizi gösterin; onları cesaretlendirin ve ödüllendirin.

Verilen ödevlere karşı gösterdiği çabaları ve çalışma sürecini kabullenin; saygı gösterin, takdir edin ve destekleyin. Çünkü samimi çabalar değerlidir ve pekiştirilmeyi hak ederler. Bazı durumlarda kullanılan araçlar amaçlardan daha fazla değere sahiptir. Çabalar, üstün yetenekli öğrencinin kontrolündedir; ancak ürünler (yüksek not, ödül, v.b.) değil. Bu özellikteki öğrenciler sadece başarıları nedeniyle değil, birey oldukları için de değer görmeye ihtiyaç duyarlar. En yüksek veya en iyi başarıyı elde etmeseler ya da birinci olmasalar bile, aynı derecede seviyeceklerini ve takdir edileceklerini bilmek isterler. Çocuğunuza, onu elde edilen ürüne bakmaksızın sevdiğinizi ve çabasından ötürü takdir ettiğinizi gösterin.

7. Kendi hayatını yaşamasına izin verin.

İlgili yetişkinler, üstün yetenekli öğrencilerinin çaba ve başarılarını destekler, teşvik eder ve kutlarlar; ancak, bu çaba ve başarılarından biraz uzak dururlar. Çocuklarının ilgileneceği aktiviteleri, kendi zevk ve istekleri doğrultusunda yine kendisinin seçmesi ve takip etmesine izin verirler. Bazı öğrenciler kendilerini, ebeveyn ve öğretmenlerini memnun etmek mecburiyetinde hissettiği için hem yanlış seçimlerde bulunur hem de hoşlanmadıkları etkinlikleri bırakmaya çekinirler. Onlara, yaşadığı hayatın kendi hayatı olduğu ve hayatını dilediği gibi yaşaması gerektiği konusunda rehber olunmalıdır.

8. Çevre ile kurduğu iletişimde empatik davranmayı ve bireysel farklılıklara karşı hoşgörülü olmayı öğrenmesine yardımcı olun.

Bazı ebeveynler, dayanışmadan yoksun ve kaba tavırlar sergileyen, öğretmenlerine ebeveynlerine ve akranlarına karşı kaba ve düşüncesizce davranan çocukların gösterdiği bu davranış bozukluklarını üstün yetenekliliğin bir özrümüşü gibi kabul ederek, çocuklarına bilinçsizce yanlış ve çelişkili mesajlar iletebilirler. Yapılması gereken onun, ekip çalışmalarında veya çevre ile iletişim kurarken empatik davranmayı, ekip çalışmasının amaç ve kurallarını, bireysel farklılıklara karşı hoşgörülü olmayı öğrenmesine dönük fırsatları değerlendirmektir.

9. Üstün yetenekli öğrencilerin algı ve yaratıcılıkları ile bağımsız düşüncelerini en uygun ve en etkili biçimde ne zaman, nasıl ve hangi şartlarda kullanabileceklerini öğrenmelerine yardımcı olun.

Pek çok kişi, yeni fikirlerin doğru ve yanlışla ilişkin eski bilgilerin yeniden biçimlendirilmesi veya ortadan kaldırılması sonucunda ortaya çıktığını savunurlar. Böyle düşünenler, üstün yetenekli öğrencilerin araştırmacı, yaratıcı ve becerikli birer düşünür olmasını isterler. Ancak; üstün yetenekli öğrencilerin istenilen özelliklerde bir düşünür olabilmesi için yaşadığı toplumun kurallarını bilmesi ve bu kurallara uyması gerekir. Çünkü; toplumsal bir varlık olan insanların uyması gereken kurallar, üstün yetenekli öğrenciler için de geçerlidir.

Üstün yeteneklere sahip öğrencilerimizin, toplumsal davranışların düzenlenmesi amacıyla insanlar tarafından geliştirilen kuralların, kutsal ya da kusursuz olmamakla birlikte, yaşantımızı kolaylaştıran birer rehber olmaları nedeniyle bu kuralları öğrenmeleri ve yaşantılarında bu kurallara uymaları gerekir. Sözelimi, her öğrencinin her öğretmeni sevmesi mümkün değildir; ancak öğrenci aksini düşünse de, öğretmene saygı göstermesi, uygun olan davranıştır.

Kuralların anlaşılması ve bu kurallara uyulması, her durumda uyum göstermek gerektiği anlamını taşımaz. Üstün yetenekli öğrencilerin başkalarına ve kurallara uyum göstermesinin beklenmediği bazı durumlar vardır. Örneğin, bir gencin yetenek düzeyi ile okul programı arasındaki ciddi bir uyumsuzluk, önemli bir stres kaynağı olabilir. Öğrencinin programında yapılacak bir değişiklik bu problemi çözecektir.

Bilinçli yetişkinler, üstün yetenekli çocukları için yararlı çözümler üreten problem çözme yöntemlerine model oluşturabilir, üstün yetenekli öğrencilerin algı ve yaratıcılıkları ile bağımsız düşüncelerini, en uygun ve en etkili biçimde ne zaman, nasıl ve hangi şartlarda kullanabileceklerini öğrenmelerine yardımcı olabilirler.

10. Rehberlik ve tavsiye için hep yanında olun.

Kimi üstün yetenekli öğrenciler, akranlarına göre daha olgundurlar; becerileri daha gelişmiştir, daha etkili ve içeriği zengin konuşabilirler. Yine de onlar, hâlâ çocuktur. Her ne kadar ilgi alanları konusunda ebeveynlerinden ve diğer yetişkinlerden daha çok şey bilseler de, henüz yeterli yaşam tecrübesine sahip değildirler. Bu çocuklar, akıllıca ve etkili kararlar verebilmek için yeterli bilgi ve deneyime sahip olmadıkları gibi, karar verme sürecini de anlamayabilirler.

Üstün yetenekli öğrenciler, anlatılanları çok kolay anlayabilirler de akıldan geçenleri okumaları, mümkün değildir. Bu nedenle beklentileri, kabul edilir sınırları, uygun davranış kalıpları, değer yargıları gibi konularda yetişkinlerin gerçekçi ve net açıklamalarına, bakış açılarına açıkça ifade etmelerine ihtiyaç duyarlar.

Özetle; üstün yetenekli öğrencilerin yaşam tecrübesi kazanabilmeleri için, her şeyden önce, yanında kendilerini rahat hissedebilecekleri, bağımsız olabilecekleri ve saygınlıklarını kaybetme endişesine kapılmadan düşüncelerini paylaşabilecekleri yetişkinlerin sevecen ilgi ve rehberliğine ihtiyaçları vardır. Bize ihtiyaç duydukları her an onların yanında olmalıyız. (*Diges Eric 1990, Tercüme: Tarhan 1996*)

Kaynakça

- 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname
- AKARSU Fusun 2000. Özel Eğitimde Aile Eğitimi Sempozyumu Farklılık Odağında Üstün Yetenekli Çocukların Ailelerinin Sorunları.
- AKARSU Fusun 2001. Üstün Yetenekli Çocuklar. Eduser ANKARA
- ATAMAN Ayşegül. Üstün Zekâlı Çocuklara Ana-Babaları ve Öğretmenleri Nasıl Yardımcı Olabilir. Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt15 Sayı1 ANKARA
- ATAMAN Ayşegül 2000. Özel Eğitimde Aile Eğitimi Sempozyumu Aileler ve Öğretmenler Üstün Zekâlı Çocuklara Nasıl Yardımcı Olabilir?
- ATAMAN Ayşegül. Aileler ve Üstün Zekâlı Çocukları. <http://www.egitim.com/aile/0608/0608.5/0608.5aileerveustunzekalicocuklari.asp>
- CUTTS Norma E. MOSELEY Nicholas. Teaching The Bright And Gifted. Türkçesi: ERSEVİM İsmail 2001. Özgür Yayınları İSTANBUL
- ÇAĞLAR Doğan. Üstün Zekâlı Çocukların Özellikleri. AEF Dergisi.
- DAĞLIOĞLU, Elif. 1985, İlkokul 2-5 Sınıflara Devam Eden Çocuklar Açısından Üstün Yetenekli Olanların Belirlenmesi. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi. Hacettepe, Ankara.
- DAVASLIGİL Ümit. 1990. Üstün Çocuklar. Yaşadıkça Eğitim 13/1990
- DAVASLIGİL Ümit. 2000. Özel Eğitimde Aile Eğitimi Sempozyumu Üstün Çocuklara Sahip Ailelerin Eğitimi
- DIGEST Eric E 510 Tercüme: TARHAN Nuray 1996 ANKARA. MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü Kütüphanesi.

DIGEST Eric 1990. Büyüme Çağındaki Gençlerin Üstün Zekâlılık Durumuna Uyum Sağlamasına Yardım. Tercüme: TARHAN Nuray 1996 ANKARA. MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü Kütüphanesi.

MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği

MEB Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi

MEB 1991. Özel Eğitim Konseyi

MEB 2000. Özel Eğitimde Aile Eğitimi Sempozyumu

SABAN Ahmet 2001. Çoklu Zekâ Teorisi ve Eğitimi. Nobel Yayın Dağıtım. ANKARA

SELÇUK Ziya, KAYILI Hüseyin, OKUT Levent 003. Çoklu Zekâ Uygulamaları, Nobel Yayın Dağıtım. ANKARA

SISK Dorothy. Am I Gifted Parent. Tercüme: TARHAN Nuray 1996 ANKARA. MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü Kütüphanesi.

SISK Dorothy. Creative Teaching of The Gifted. Tercüme: TARHAN Nuray 1996 ANKARA. MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü Kütüphanesi.

SISK Dorothy. How Can I Help My Gifted Child. Tercümesi: TARHAN Nuray 1996 ANKARA. MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü Kütüphanesi.

The National Association For Gifted Children-NAGC Eğitim Komitesi. HELP With Bright Children.

Türkçesi: BÜYÜKSEZER Nihan M. ÖZKAN Doğan. Merkür Yayıncılık ve Petek Çocuk Evi işbirliğinde hazırlanmıştır.

WITTY Paul 1951. This is an authorizet of Melping the Gifted Child. CHICAGO Türkçesi: ÖZGENTAŞ İbrahim. MEB Basılı Eğitim Malzemeleri Hazırlama Merkezi. ANKARA